

NOGA (2681) *sb f*

nog- (394), nóg- (1) *Mącz, też* (1) *SienLek; w G pl wahania; a jasne.*

sg *N* noga (128). ◇ *G* nogi (120). ◇ *D* nodze (8). ◇ *A* nogę (204) [*w tym: -e* (4), *-ą* (4), *-a* (3)]. ◇ *I* nogą (85) [*w tym: -a* (1)]. ◇ *A a. I* nogą (1). ◇ *L* nodze (27). ◇ *V* nogo (1). ◇ *pl N* nogi (173). ◇ *G* nóg (498) [*w tym: -k* (1)]; *-ó-* (51), *-o-* (14) *OpecŻyw* (12), *OpecŻywSandR* (2), *-(o)-* (433). ◇ *D* nogám (28), nogóm (10); *-ám* *OpecŻyw* (2), *FalZioł* (2), *GlabGad*, *WróbŻołt* (2), *RejPs*, *KromRozm III*, *LubPs* (2), *KrowObr*, *Leop* (5), *SienLek*, *HistRzym*, *BudNT*, *CzechRozm*, *CzechEp*, *ArtKanc* (2); *-óm* *RejAp* (2), *NiemObr* (3), *KochPij*, *LatHar*, *WujNT*; *-ám* : *-óm* *BielKron* (2:1), *RejPos* (2:1); *~ -ám* (21), *-ám* (1) *KromRozm III*, *-(a)m* (6); *~ -óm* (1), *-(o)m* (9). ◇ *A* nogi (820). ◇ sg *G a. pl* *A* nogi (1). ◇ *N a. A* nogi (2). ◇ *I* nogami (378); *-ami* (304), *-ámi* (1), *-(a)mi* (73); *-ami* : *-ámi* *Mącz* (24:1). ◇ *L* nogach (170); *-ach* (85), *-ách* (43), *-(a)ch* (42); *-ach* *OpecŻywPrzedm*, *RejPs* (2), *MurzHist*, *BibRadz* (3), *Mącz* (27), *LeovPrzep*, *HistRzym* (2), *BielSat*, *BielSpr* (2), *KochOdpr*, *KochPs*, *MWilcHist*, *KochJez*, *KochFr*, *KochPhaen*, *WerGośc* (2), *PudłFr*, *BielRozm*, *GórnRozm*, *GórnTroas*, *KochPij*, *LatHar* (2), *RybGęśli*, *WujNT* (2), *SiebRozmyśl*, *SkarKazSej*, *KlonFlis*, *ZbylPrzyg*; *-ách* *BielKom*, *RejZwierz*, *OrzQuin*, *RejAp* (3), *GórnDworz*, *RejPos* (6), *BudNT* (2), *StryjKron* (4), *Phil*; *-ach* : *-ách* *BierEz* (1:1), *OpecŻyw* (5:2), *Murm* (1:1), *RejWiz* (1:2), *Leop*; *BielKron* (3:3), *SienLek* (3:6), *RejZwierz* (1:3), *BudBib* (3:2), *SkarŻyw* (2:2). ◇ *V* nogi (2). ◇ *du N* (*cum nm*) nodz(e) (2) *KłosAlg* A3v, *RejKup* Ddv. ◇ *A* (*cum nm*) nodze (16) *OpecŻyw* 97, *ZapWar* 1550 nr 2613, *MurzNT Matth* 18/8, *Mar* 9/44, *Leop* *Mar* 9/44, *BibRadz Matth* 18/8, *Mącz* 25b, 511a, *RejAp* 88, *BudBib* 2.Reg 9/13, *CzechRozm* 241, *SkarŻywBog* 357, *ReszPrz* 70, *ArtKanc* F14v, *WujNT Matth* 18/8, *Mar* 9/44; *-e* (3), *-(e)* (13). ◇ *I* nogoma (4) [*w tym: cum nm* (1)] *GliczKsięż* H4, *BudNT przedm* d3v, *PudłFr* 9, (*cum nm*) (1) *Mącz* 503c, (*cum nm*) *nog(a)ma* (1) *FalZioł* V 17c; *~ -oma* (2), *-(o)ma* (2). ◇ *L* (*cum nm*) *nogu* (2) *BierEz* Q3, *FalZioł* V 27.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dolna kończyzna (lub jej część) u ludzi; kończyzna (lub jej część) u zwierząt; też u istot przedstawionych jako podobne do ludzi lub (i) zwierząt; też wizerunek tej kończyzny (lub jej części); pes Murm, Miech, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn (2614) : obow nog iego [Marcholta] była chłopka á bárzo gruba March¹ A2; Orzeł z gory nań [na kura] lie ípuścił: Pochwyćiwłszy precz z nim leciał/ On v niego w nogách íkrzeczał. BierEz K4v; Myłz gdy się z myłzą goniká/ Ná nogę mu [lwu] náłtąpiłá. BierEz M4v, C2v [7 r.], D3v [2 r.], Gv, H4v [2 r.], Kv [2 r.] (25); ípuścili na powroziech człowieka chorégo/ przed nogi pana Iezufa. OpecŻyw 43; zakładaiątz íwé íprofné golenij nogám Iezu kryftowym/ aby go tak tym więcey vdręczyli. OpecŻyw 108v, 2, 66v, [79]v, 89v, [127]v (14); PatKaz III 132; Multipes. Eyn worm der do hot. xliiii. fuß: Robak ktory ma. xliiii. nog. Murm 99, 56, 63, 83, 139; Calx, postrema pars plantae, noga, pyąta BartBydg 21b; Nogi orłowe z vdow wyrwane, na bolenie biodr pomagaią FalZioł IV 17b; Ieftli [dzieci] nogami na doł przydą/ Tedy takiełz po iednemu [baba] ma wywodzić FalZioł V 23d; zagrzey they wody á vmyy nogi/ albo wftaw nogi po kolana w wodę w thąz to FalZioł V 116, I 16a, 30b, 34a, 47b, 71b (75); Nogi nie pewny fundament. BielŻyw 138, 92 [2 r.]; Czemu w nogach íą przeguby iako w biodrach/ w kolanach etc. GlabGad F3; íz chciwołć złączenia przyrodzone⁸⁰ ku wywiedzieniu*

płodu po nogach nie sprawuje, tak iż trudno kto może mieć chęć á chciwość ku temu aż mu nie nogi zagrzeją. *GlabGad* P7, D6v, I2, M2, P6v, P7 [2 r.]; doštali sobie koni według sposobu Tatarskiego, kthoreby wniały sobie wodi y pałtwi, nogami śnieg przegrzebając szukać. *MiechGlab* 19, *5; *RejPs* 24, 26, 155v; *LibMal* 1543/75v, 77v, 1545/103, 1546/117, 1547/132v (7); Koń łtoi podgina nogi *RejRozpr* I2v, E2; *RejJóz* P5; Nuże/ Nuże/ Połpieffeycze [...] By wiecz który niewzał wnoze *RejKup* x3; Spał/ a napiecz nogy włożył *RejKup* cc4, x3; *HistAl* E8v, F6v, H7, K8v; *MurzNT* Mar 9/44, *Ioann* 12/3; [bliźnięta] łye w żywoćye mátki kołátály/ á rodząc łye yedno drugye zá nogę dźyerzáło? *KromRozm II* m3v; *GliczKsiąż* H4v [2 r.]; *LubPs* E; iáko też gdy złoczyńcę ku ławie przywiążą/ nogi iego łoną wodą námáżą/ Potym kozę przywiodą/ kthora rádá łol iada/ áby pięty onego złoczyńce lizála *GroicPorz* iiv, 13v; Abowiem tzwarty Hádryanus Papieřz bárzo łię był oto ná Cefárzá Fryderyká rozniewał/ iż mu nie práwe/ ále lewe łtrzęmie v nogi trzymał/ gdy ná koniá wfiádał. *KrowObr* 34, 185v *marg*, Ss2; [wrona] wwiąźnie zá nogę *RejWiz* 55v, 10v, 12v, 47v, 55, 82 (14); *Leop Ex* 3/5, *Lev* 1/9, 13, 8/21, *Num* 16/31 (23); Chłop nie głupi ożenił/ niewiedział co s tym rzec. Y nogę przełóżywłzy/ chciał od żony vciec. *RejFig* Aa4v, Aa6v [2 r.], Aa8v, Cc3v, Dd2v [2 r.], Dd8; Okkázią podobno/ trefunkiem może zwác/ Tę s tyłu obłyfiáła/ kazáli málowác. A łkrzydłá v nog s pirza *RejZwierz* 114v; POchlebniká máluia/ á on Ráká dzyerży/ Gdyż ten narod pochlebny/ łnadź káźdego mierzi. Bo iż Rák ma wiele nog/ ten też wiele zbyega/ A włzędy pilnie pátrzy/ y w tyle oczy ma. *RejZwierz* 116, 4, 115, 117v, 118, 120v [2 r.] (13); *BibRadz Lev* 11/42, *Num* 22/25, *Ps* 116/7, *Is* 6/2, I 356b *marg*, *Act* 5/10; *Goski* *; ERiktowius łyn Wulkanow z Minerwy/ tego piłzą Poetowie vrodzić łie z Wężowemi nogámi *BielKron* 24; [Jagiello] niźli z domu wylzedł/ pierwey nogá kołko zákryślił *BielKron* 387; igły vkázowáli potrzebne ku wymowániu tárnia z nog/ bo bofo chodzą *BielKron* 443v, 3v, 9v, 20v, 24, 28v (33); Antipodes Podnoźnicy/ ludzie ktorzi ná drugiey częścí łwiátá przećywko nam nogámi łą. *Mącz* 11c; Polypus, Morská ribá máyąc wiele nóg. *Mącz* 308d; nec consistens loco nec inambulans, Ani połtać áni połtępic ná nogách. *Mącz* 396d, 4b, 13a, 31b, 47c, 47d (33); *SarnUzn* D8v; potym námaż mu [koniowi] nogi od kopyta aż do połbokow *SienLek* 190v, 7v, 10v, 21, 23, 36 (46); *LeovPrzep* I4; Teźci tám Pan nie potrzebuie ábyś ty łobie oko wylupił áłbo nogę vciał/ ále vczyń mu tháki gwałt iż będzie iáko wyrwane/ áby thám nie pátrzyło áłbo też nogá nie chodziła łkadby miało przyśc pogorłzenie twoie. *RejAp* 168v, BB4v, 3v, [15], [15]v, 29 (17); [ta pani] to rádá czyni/ iż łstępuiać s kolebki/ vkaże czálęm trołzkę nogi/ á przyfiągłby drugi/ że to s trefunku/ á nie z vmyłtu. *GórnDworz* N5v; á then dopiero zápárwłzy nogá o węgieł/ [...] pchnął koniá łobą/ iż z miełscá połtępic mułiał *GórnDworz* P3, E8v [2 r.], L8, P3 [2 r.], P5v [2 r.]; tedy rácz mi odpowiedzic ktey gadce Cźterzey brácia zárowno biegáią/ nog żadnych nie máia/ oycá ciężkiego nołzą/ ieśc/ pić nigdy nie prołzą/ Námažáni máścią milczą/ nie mážáni krzyczą. *HistRzym* 24v, 22, 22v [2 r.], 25, 63v [2 r.], 70v (17); *RejPos* B, 12v, 22v, 158, 307v [2 r.] (11); Koniá łciłnąć nogámi *BielSat* L3v; pies czo łie idąc do ciebie łási á marda ogonem/ á gdy łie nie obaczyłz álic on zá nogę cáp. *RejZwierz* 83; á on ná okrutney wylókiey łkále łiedzi zwieśiwłzy łobie ná doł nogi łwoie *RejZwierz* 174v, 26, 56v, 65, 75, [78²] (16); *BielSpr* 4, 13v, 62v; Daycie prołzę (was kilká) bochnow chlebá ludowi Ktory idzie przy mnie (*marg*) Wł/ który ná nogach moich. (-) *BudBib Iudic* 8/5; cudzoziemce/ ktorzy byli zgwálcili pániękę łzkárádzie obnáżywłzy nogi [femur] iey *BudBib Iudith*

9/2, *Ex* 3/5, 12/11, 24/10, *Lev* 11/21, *Deut* 8/4 (12); *BudNT Luc* 7/38 [2 r.], 15/22, 7/33, 13/25, *Apoc* 1/17; *CzechRozm* 168v [2 r.]; *Oczko* 17 [2 r.], 18, 32, 33; Y tak im błogoślawiąc/ y onych nauczáiąc [...] włożył nogi ná łóžko y vmárl *SkarŻyw* 349, 29, 30, 31, 75 [2 r.], 76 (23); *KochTr* 6, 7; Odpráwięć ia te poślugi Wziáwłszy ná kule łwe nogi. (*did*) Wyłkoczy na kulach. (–) *MWilkHist Gv*; *StryjKron* 677; *KochJez* A3v; Chciałbym widzięć y proch błogoślawionych onych nog [św. Pawła]/ ktore były w drzewiáney kłodzie zámknione *ReszList* 182; *WerKaz* 287; *BielSjem* 21, 26; *KochPieś* 34; *PudlFr* 22, 70; *BielRozm* 4; A ktore [zwierzęta] po twárdzhey ziemi/ y pod wietłzem ciężarem [!] chodźić miály/ tym [*Epimeteusz*] dał do nog rog twárdzhy/ á kopytá nie rozdzielone. *GórnRozm Nv*, F2 [2 r.]; Sinowcowi Biskupa Poznańskiego noge malo nie napułłtopy włtrzelono *Paprup* G3v, G3, G3v; *Calep* [502]a, 770b, 771a, 795a, 815a (8); Ogrómnny Hektor/ musiał trupem przed nogámi Pásć oycá mégo/ piérwłzy wódz między wódzámi. *GórnTroas* 21; *KochPij* C4; *WyprPl* B3v; łzołtołskrzydłni oni Seráphinowie Niebiełscy/ twarz y nogi Pánu temu łkrzydłámi zálłániáią *LatHar* 246; Bądźcie pozdrowione godne czći nogi Pána IEzula Chryłtuła zbáwiciela náłzego/ dla nas ná krzyżu przybite. *LatHar* 267, 292; *RybGęśli* B, B2, C; Piotr piérwłze cudo vczynił ná nog włeczeniu y vtwierdzeniu: áby okazał iż on był fundámentem kościoła włzytkiego. *WujNT* 408, 144 *marg*, *Mar* 9/44, *Luc* 7/38 [2 r.], 44 [2 r.], 15/22 (18); *SiebRozmyśl* K4v; Ktorá [żonę *Orfeusza*] wąż iádem zabił w leśie nábieżony. Gdy przed gwałtem vchodząc nań tráfiłá nogá *WitosłLut* A4v; Sciopodow/ Miriad/ co prętko biegáią/ A dla Słońcá nogámi fię więć zálłániáią. *KmitaSpit* C4v, B3v, B4 [2 r.], C4v, C6; *PowodPr* 53, 56; *SkarKaz* 209b, 349a, 578b; A ktorzy przez gwałt Bogá odłtąpić nie chcieli/ W ciężke [!] okowy nogi łwe podáć mułieli. *CzahTr* E4v; *GosłCast* 42; *PaxLiz ktv*, D2v [2 r.]; *KlonFlis* A2, H; Chybáby kto był rákiem: bo temu inłza nogá wyrołście chočia iednę łtráćci. *KlonWor ded* **3v, 19, 32, 75.

W połączeniach szeregowych (83): *ZapWar* 1511 nr 2089; ręce iego bok ij nogi matuchna pilnie oględowála *OpecŻyw* 164v, [79]v, 141, 156; *OpecŻywPrzedm* C4; z dalekich miełcz wywodźić nieczyłtołci/ iáko z Głowy/ z Nog z łuchych żył *FalZioł* III [3²]; vżyteczne naprzeciw bolełciam goleni/ łyłtow y nog włzytkich *FalZioł* V 59, I 16a, 80b, V 7, 14, 17c, 77, 106v; *GlabGad* D6, P6v; *SeklKat* Y4v; *RejKup* Ddv; *HistAl* K8v; *MurzNT Ioann* 13/9; *KromRozm III* F6v; *GliczKsiąż* D5v; Iáko kthoby komu ránę zádáł w głowę/ w twarz/ ná oczu/ ná włzu/ ná rękach/ w nogi *GroicPorz* k3; Iáłtze thełz iáko włzytká wielkość ludu onego báránká offiárowála/ potym cáłego/ z głową/ z nogámi/ y ze włzytkimi trzewámi iádłá *KrowObr* 185, 80, 81v, 113, 114v [2 r.], 146v; Nogi/ oczy/ y ręce/ y brzuch chłópu puchnie *RejWiz* 66v, 93; *Leop Ioann* 13/9; *UstPraw* D3v; A gdy [*Turcy*] nabożeńłtwo czynią/ vmyią łobie połlednie częłści ciála/ rámię/ żywot/ ręce/ włzy/ nozdrze/ oczy/ włófy y nogi *BielKron* 260, 30, 82, 258; *Mącz* 81b, 345c; *SienLek* a4, 9v, 25, 61, 61v (9); ktho łzyię/ kto rękę/ ktho nogę złámał *GórnDworz* P5v; *HistRzym* 70v, 71; *RejPos* 107, 117v, 120v, 332 [2 r.]; *RejZwierc* 210v; *CzechRozm* 89v; *ModrzBaz* 24v; *Oczko* [40]; *SkarŻyw* 40, 59, 441; *SkarŻywBog* 357; *MWilkHist* K4, K4v, L3; *ReszHoz* 120; *BielSen* 7; dał Bog przekłóć łobie/ bok, ręce, nodze obie/ ná zbáwienie człowiecze tobie *ArtKanc* F14v, E8; *BielRozm* 18; *LatHar* 99; Bo to iest kácerłstwo Antropomorfitow/ mniemáć žeby Bog miał tákże ręce/ oczy/ nogi/ iáko człowiek. *WujNT* 471, *Mar* 9 *arg*, *Ioann* 13/9; A *vitalia membra* (iáko iest łerce, głowá) winné duchem, poráda, y mocá pośiłkowáć oné odległé członki: iáko łá ręce, nogi, etc. rámióná którými łie człowiek zwyłł brónić.

SarnStat 131, 604, 617, 1171; Stárzy nie mamy fię iuż czego fpoździewać. Poczyna w nas vmierć żołądek/ żyły/ nogi/ boki/ głowá/ pámięć vftáie. *SkarKaz* 422b.

W przeciwstawieniach: »nogi ... głowa (14), ręce (5), bok« (20): *ZapWar b.r. nr 2599*; *FalZioł V* 16d, 17c, 21b, 23d; *HistAl G3v*; *MurzNT Ioann 20/12*; Trzeći z ręką idzye á witáyac go nogę wtyka. *GliczKsiąż H7v, H, H4*; *BielKron 8, 135, 464v*; Agrippa, Któri przy porodzeniu nogámi á nie głowá ná świát fie rodzi *Mącz 6b*; *HistRzym 32 [2 r.]*, 33v; iż oná [*niewiasta*] nie z nog/ ále z boku Mężowego była ftworzoná. *KuczbKat 260*; *SkarŻyw 573*; *WujNT Ioann 20/12*.

W porównaniach (34):

Jako comparatum (30): IAzwiecz ielth zwierzę nogi maiącz iakhoby pies *FalZioł IV 9d, IV 7d*; *GlabGad D3*; *LubPs Ev*; *RejWiz 166*; *Leop Apoc 13/2*; *BibRadz Apoc 2/18*; [*Rangifer*] ma fkorę iáko ná ofle kołmátá/ nogi iáko v Ieleniá iedno mięszłfe á dłuźłfe *BielKron 295, 264, 444v*; *Mącz 183a*; *SienLek 95v, 187, 188*; iż nogi iego nie były podobne ku nogom człowieczym/ ále były iáko flupy ognište. *RejAp 85, 12, [14], 28v, 29, 83v (9)*; *BudNT Apoc 13/2, 1/15*; *WerGośc 231*; *WujNT Apoc 1/15, 2/18, 10/1, 13/2*.

Jako comparandum (4): A bestia kthorám widział/ była podobna ku Lámpártowi/ á nogi iey iáko nogi Niedzwiedze *RejAp 105, 85*; *BudBib Lev 11/21*; *WujNT 867 marg*.

Przysłowia: A damli dobrą kolendę Ze z nogámi wniebie będę. *RejRozpr A3*; *RejZwierz 108*; *RejZwierz 222*.

Neutro pede satis utilis, Nie może fie áni ná tę áni ná owę nogę przigodzić/ álbo ná obie nodze pies/ to yeft nie może fobie nie pomoć. *Mącz 511a*.

Ręká vmywa rękę/ nogá nogi Wfpiera: przyaciel port przyacielowi. *KochOdpr A4*.

Ołyel kędy fyth może być/ támo ná to myelcye ma idź. Gdzye mu iedná nogá tyie/ támo drugá wzyemyę biye. *March¹ A3v*.

Bo kiedy nogá chroma/ tám trudno vciekác *RejZwierz 38*,

Valet cursu, Nie wrzód mu w nogi/ może dobrze biegác. *Mącz 473d*.

A trzebá tám pilnie vpátrowác gdzie ftepic/ iáko po grudzie bofemi nogámi *RejZwierz 25*.

y iáko o nich rádzić/ á nie tylko fobie ná nogi iáko paw pátrzyć *RejZwierz 41*.

nogi mu chodzą po kolędzie *RejZwierz 61*.

A lepiej závždy nogę wywinác niżli złámác. *RejZwierz 73*.

Bá czáfem y ná pialku polliznie fie nogá. *RejZwierz [272]*.

Trudno to káždy ma przewieść ná fobie/ Zeby miał fkákác gdy iuż nogá w grobie *WisznTr 24*.

Czáfem téz [*kot*] y z dáchu fpádnie/ A przedsię ná nogi pádnie *KochSob 59*.

A gdzie przefkoczyć niemogę/ Tám podłázić vczę nogę. *RybGęśli B2v*.

Frazy: »nogi bolá (*a. zabolá*); dna nogi łamie; bolenie (*a. boleść*) *itp.* nog; bol(eść) *itp.*, łamanie w nogach; nogi bolące, [*nog denność*]« = *insidet dolor pedibus Mącz; podagra Murm, Mącz, Calep [szyk zmienny] (5;1;14;13;4;5)*: Podagra, dye gicht ader gefucht yn fúllen. Wnogách łamánye. *Murm 68*; Ieftli [*proszki*] na dnie albo nad łamym dnem [*uryny*] pływaią/ tedy krzyżow y nog bolenie: vkazuią. *FalZioł V 11v, I 9c, 10b, 13a, 15c, 23d (31)*; Bo vderz fie ty w nogę/ wielz iż nogá boli *RejWiz 120, 59v, 107v*; *RejZwierz 38*; *Mącz 292b, 307c, 379c*; *SienLek 25, 122*; *Calep 816a*; [*SienHerb B#2*].

»noga cierpnie« (1): gdy nietylko fye nogá kurczy/ ále ciérpnie *Oczko* 33.

»samy nogi drgają, skaczą« [szyk zmienny] (1:1): Bo w rokkołzy á w fzczeńciu/ fámy fkczą nogi *RejZwierz* 40; Kiedy w bęben przybijáią/ Sámy nogi práwie drgáią. *KochSob* 57.

»nogi drżą, noga się trzęsie; drżenie nog« [szyk zmienny] (2:1;1): *FalZioł* V 44v; Ale mi iakos drzą nogy Włofzy wftaly iako rogy. Prawie mi fię Lękło fercze *RejKup* e5; *BielKron* 258; *RejZwierz* 73v.

»co jest (a. działa się) przed nogami« [w tym: czyimi (1)] (2): *BielŻyw* 4; Bo fye ná zad oglądał: ná to/ co fye dзиаło Przed nogámi/ nie patrząc/ álbo dbáiąc máło. *KochProp* 9.

»noga na nodze leży« (1): Phalanx, Woysko drabskie/ olń tišięcy piefzich w łobie máyące ku bitwie vfzykowáne/ gdy tarczá ná ná [!] tarczy/ nogá ná nodze leży. *Mącz* 296d.

»nogi mdleją« (2): *BielKron* 108v; Wielki Pan/ co od głodu nie mdleią mu nogi. *PudłFr* 59.

»plątają się, zataczają się nogi [komu]« [szyk zmienny] (1:1): Ano mu ręce gędą/ zápłynęły oczy/ Nogi fie zátacząią/ nie dáleko fkczy. *RejWiz* 93; Wáruy chybić nádoł drogi/ Iellić fie plátáią nogi. *RejZwierz* 237.

bibl. [Eccli 6/36] »progi (a. stopnie) drzwi [czyich] pociera noga [czyja]« (2): Gdy vyrzyfz mądrego/ wftaway ráno do niego/ á progi drzwi iego niech póciera nogá twoiá [gradus ostiorum illius exterat pes tuus]. *SkarKaz* 42b, 580a.

»nie masz gdzie postawić i nogi« = *nie mieć ziemi, majątku* (1): Choćia domá niemáfz gdzie poftáwić y nogi. *KlonWor* 56.

»gdzie [kogo] nogi i wiatry powiodą« (1): Idź gdzie cię nogi/ y wiatry powiodą *KochPieś* 50.

»nogi puchną (a. (o-, za)puchną); puchnienie (a. puchlina) nog; nogi opuchłe (a. spuchłe), puchzące« [szyk zmienny] (9;3;3:1): *RejWiz* 15, 30v, 66v; *RejZwierz* 122v; onąż poléwką ciepło omyway opuchłe nogi koniowi *SienLek* 175v, 88, 120 [3 r.], 175 [3 r.], Aaaav; *RejZwierz* 59v, 194; Vmárł potym Irzyk 1471. z puchliny nog *StryjKron* 627.

»nogi służą [komu]« [szyk zmienny] (2): Deserunt hunc pedes, Nie chcą mu nogi więcej służyć. *Mącz* 387d; *KochFr* 22.

»nogi się nie spracują; niespracowana noga« = *pes recens* *Mącz* (1;1): *Mącz* 348b; Ten co dáleko w drogę idzie [...] ma przy łobie mieć/ żyły z nog y z fkrzydeł żoráwich/ tedy fye mu áni tułow áni nogi niefpracuią. *SienLek* 158v.

»poki na nogach stoję (a. może stać, a. będzie stał« [szyk zmienny] (3): Dum anima spirabo mea, Poki dufzá w cíele/ poki ziewam/ ná nogách ftoyę. *Mącz* 408c; *BielSpr* 45; Odpowiedział zátym Brutus: Záprawdę Collátine poki ia ná nogach ftać będę/ nie będziefz mógł zdraycow Oyczyzny karániu odiać *Phil* E2.

»nogi ustały« (1): Zyły mi wfzytky zmartwiały Recze y nogy wftaly. *RejKup* e5v.

»noga się zapali; nogi zapalenie« (1;1): Też gdy fie komu noga zapali z liniałą czyrwonofcią/ thedy tym kwafem okładay/ vznałz pomocz niemałą. *FalZioł* III 42d; nóg/ dłóni/ twarzy/ zápalenie *Oczko* [40].

Zwroty: »do nog [czyich] bieżeć« (1): [mnich] pokornie do nog Romuáldá bieżał *SkarŻyw* 575.

»nogi, w nogę całować (a. pocałować); (po)całowanie nog« [w tym: czyje (33), komu (11), kogo (1)] = *osculari pedes* *Vulg*, *PolAnt* (46:3;5): *OpecŻyw* 91, 91v, 92v, 156v, 166, 173v; Iezu ktorys

Magdaleny od pocałowania nog twogich nie odpędził. *TarDuch* B4v; Prze Bog profszę day nam ale pocałować nogę Bochmy tobie nigdy w oczy łnadz nie godni poyrzeć *RejJóz* O8; *KromRozm II* h3v; Izałz Piotr święty kazał kiedy przed łobą pádác/ y nogi łobie Krolom/ Pánom/ y Cefárzom całowác? *KrowObr* 25v, 34, 234; *Leop Luc* 7/38, 45; *RejFig* Aa2 [2 r.]; [*Dyjoklecyjanus cesarz*] był hárdy/ fortunny/ okrutny ná krześciány/ kazał łobie nogi całowác vbrawłszy fie w boty złote s perlámi. *BielKron* 154; Ná tym zieżdzie w Nycce Krol Fráncułki Papieżá całował w práwą nogę *BielKron* 216v, 167v [2 r.], 242v, 459, Kkkk3; *RejAp* 114v, 144v; *RejPos* 307v, [308]; *KuczKat* 420; *BudNT Luc* 7/38; Wízákze my Etyopiánie w tákiedy wadze mamy łtoliceę Rzymłką: íłz tych nogi całuiem/ ktorzy z Rzymu do nas przychodzą *SkarJedn* 310, 195, d8; Kazánia y písmá świętego zwielką chucią łłuchála y pámiętác chciála: á po kazaniu chciála nogi całowác káznodzieiom: czego gdy iey bronili/ czyniła wielkie nárzekánie y plákánie *SkarŻyw* 581, 28, 171, 293, 429, 511, 581; [*Papież*] łágodnie dárámi łwoimi/ y vpominkámi zwycięża/ tych ktorzy przed nim vpadáią/ nogi iego łmrodliwe/ chociaż perfumowáne/ y klenotámi obłožone/ całuią *CzechEp*) 350, 90, 400; *NiemObr* 41, 64, 161; *WujNT Luc* 7/38, 45, s. 412 [3 r.], Xxxxx3v [2 r.]; *SkarKaz* 159a, 672a.

»na nogach chodzić, pość, chodzący; nogami íść (*a.* pość), stąpający; nie postąpić nogą« [*szyk zmienny*] (4:1:1;2: 1;1): *FalZioł* IV 32a; *GlabGad* D4v; *RejPs* 169v; *Sonipes*, Koń/ hinłzt bárzo brzmiący/ bárzo gdy nogámi idzie. *Mącz* 402b; *Sequere* propere me ad macellum strenue, Pódz zá mną prętko ochotnie ná nogách do yátek. *Mącz* 420c; *LeovPrzep* H4v; Y Polzedł Iáákob nogámi łwemi [*Et levavit Iahacob pedes suos*] *BudBib Gen* 29/1; *KochPs* 174; *SkarŻyw* 472; *MWilKHist* E4v.

»na cudzych nogach chodzić« (1): PRzeto nie rad do ćiebie ná biésiádę godzę/ Bo téz nie rad ná cudzych nogách do dom chodzę. *PudłFr* 35.

»na czter(z)ech nogach, na dwu nogu (*a.* nogach) chodzić (*a.* chodzący)« = *quadrupedare* *Mącz*, *Calep*; *ambulare super quattuor pedes* *PolAnt* (5:2): Tymżec fie też ofli łzkodzą/ Ktorzy ná dwu nogu chodzą *BierEz* Q3; *Natura* tak opartyżła [!] gdiż niewiałta chodzi na dwu nogach przeto [*cice*] na pierłiach poładzone, aby niżej będąc chodzeniu nie zawadzały *GlabGad* D6; *Mącz* 335c [2 r.]; *BudBib Lev* 11/20, 21; *Calep* 883a.

»poślednimi [= *tylnymi*] nogami chodzić« (1): Ktory koń iáko krowá álbo iáko łárná poślednimi nogámi chodzi/ then rad dobrze łkacze/ y rychłó biega. *SienLek* 187.

»za nogi chwytać (*a.* pochwyć, *a.* uchwycić), jáć, popaść« [*w tym: kogo* (4)] [*szyk zmienny*] (3:1:1): Także on [*lis*] za nogi [*ptaki*] chwyta y pożyra. *FalZioł* IV14a; *BielKron* 92, 448; Skłádzmy fie práwi kołem/ iżby ieden drugiego głową dotykał/ á ták iefliby ktorego z nas Wilk zá nogę popadł/ vczuie podle niego drugi *GórnDworz* P5; *HistRzym* 103v.

»nie czuć nog« (1): Vrám Gázdá/ Rátá przebog Iużci lecę/ nieczuię nog. *MWilKHist* C4v.

»czynić ochotne nogi« (1): Ty oftátnim rátkiem: gdy rzeczy nie łłużą/ Czyniłz ochotne nogi y pułzczałz ná dłużą: Przypáfuiefz do kołtek podwiáłki łkrzydłáte *KlonWor* 1.

»da(wa)ć chwałę przed nogami [*czyimi*]« (2): Oto przypędzę ie kthemu iż przydą á będą chwałę dáwác przed nogámi twemi [*et adorent ante pedes tuos* *Vulg Apoc* 3/9]. *RejAp* 38, 190.

»nogami deptać (*a.* po-, roz-, w)deptać, *a.* podeptawać), (ze)trzeć (*a.* ścierać), potłaczać, rozślápác, starty, wdeptany, podeptanie; w nogach podeptać« [*w tym: co* (17)] = *niszczyc*; *pedibus*

conculcare HistAl, Vulg; conculcare Vulg, Calep; pessundare Mącz, Calep; (con)terere pedibus HistAl; conculcare in pedibus PolAnt; pessum premere, pedibus proterere Mącz; interculcare, proterere; protritius; conculcatio Calep (18:3:1:1:1:1:1); [lew] Rozgniewał sie ná żábę vbogą/ Rozdeptał ią swoią nogą. BierEz K3v; HistAl B8v [2 r.], K4v; MurzNT Matth 7/6; KrowObr 102; Leop Matth 5/13; BibRadz Dan 7/7, 19; BielKron 429v; Pessundo, Rošprofzyć/ Nogámi podeptác/ W niwecz obróćyć. Mącz 92a, 294d [2 r.], 451b; BudBib Dan 7/7, 19; BudNT Matth 7/6, B3 marg; Swiętnicá twoiá gore/ namiot roztargány Leży w prochu šzkárádźie nogámi wdeptány. KochPs 110; KochFr 105; Calep 234b [2 r.], 550a, 795a, [866]a [2 r.]; WujNT Matth 7/6.

»deptać, wycierać nogami« [w tym: kogo (6), po czym (1)] = *okazywać nad kim swą władzę, wzgardę; apolactizare Calep [szyk zmienny] (8:1):* Drudzy lepak iey milégo łyna nogami deptali *OpecŻyw* 137, 115v; Thakże Alexánder trzeći/ izali Cefárzá Fryderyká Bárbarošę wezwánego nie zákłáł/ á potym go nogámi deptał *KrowObr* 39; *BielKron* 183; *RejAp* 114; *NiemObr* 64, 167 [2 r.]; *Calep* 81b.

»nogami deptać, ziemię kopać« = *być niespokojnym, niecierpliwym [szyk zmienny] (2:1):* ázaż może łpokoim połtać? iedno sie wierći/ kręći/ nogámi depce *RejZwierc* 75v; [koń] Wdźięcznym głósem poryza/ wędźidła łmákuie/ Nogámi ziemię kopa/ páná vpátruie. *KochEpit* A2v; *KlonWor* 76.

»ziemię deptać nogami; nogi [czyje] depcą po ziemi (a. błoto)« = *chodzić po ziemi (1:2):* *SkarJedn* 254; A tu póki iéy [panny] nogi depcą łprołné błoto/ Przed którými niełtoi nizacz łczéré złoto: Niechay zówždy łwé łpráwy odpráwia łczęłłwiie *PudłFr* 67; Šzczęłłwi łą: Neptuná wiołłámi nie porzą/ Ziemię depcą nogámi/ á wołmi ią orzą. *KlonFlis* B2.

»drgnąć nogą« = *umrzeć (1):* A tak iuż łtani na łąd boży A każ wkładać na wozy. Strzelby/ prochy/ kule/ drzewa Boć iuż tego tam nietrzeba Bo tam łturmi niepomogą Iuż tu natichmiałł drgnies nogą. *RejKup* C.

»w nogi dufać, w nogach nadzieję położyć« [szyk zmienny] (2:1): *BierEz* L3v; Nátychmiałł márnie zginął [zajączek] żwierzątko vbogie/ Ktore nie ma obrony/ iedno duffa w nogi. *RejWiz* 126; *KochJez* B2v.

»w nogę dunąć« = *uciec (1):* Chłop mu dał dziełięć grołzy/ á ten w nogę dunął. *RejFig* Cc7.

»dźwigać spieszno nogi« (1): kłiádz we Włółzech widząc/ kiedy zbrodniá kát wyłwiecáiąc z miáłłá/ okrutnie łiekł miotłłámi/ [...] rzekł k niemu. Niebożę łtradny/ dźwigay łpieszno te nogi/ á co naprędzej zbdź tey bolełci/ y łromoty. *GórnDworz* P2.

»na wędrowkę nogi gotować; ku bieganiu zgotowane nogi« (1;1): *LubPs* aa; Skoro ich tełknołć wymie: ná wędrowkę nogi Gotuią *KlonWor* 51.

»iść, (przy)leżć, łazić na ręku i (a, na) nogach« = *ire manibus et pedibus HistAl [szyk zmienny] (2:2:1):* *HistAl* Nv; Y leżłi przez onę łkálę ná ręku y ná nogách áż ná drugą łtronę przeleżłi *BielKron* 64v, 147; *RejAp* 114, 144v.

»u nog kłęczć (a. (po)kłęknąć), do nog przykłękać« [w tym: czyich (2), komu (1)] [szyk zmienny] (3:1): *SkarŻyw* 134; *MWilkHist* H4; kłęknáwłzy v nóg oycowłkich/ prołłá *KochWz* 142, 142.

bibl. »kopać doły pod nogami [czyimi]« (1): A iefłi przypádną ná cię złe rzeczy/ naydziełz go [nieprzyjaciela] tám pierwłzego/ y iákoby pomagáiąc bydzie kopał doły pod nogámi twemi [suffodiet planias tuas]. *Leop Eccle* 12/18.

»pod nogi lecieć« (1): Pod nogi lecą/ twych kościołow hojne Ozdoby: w łprofne poźzło wzywianie/
To/ co ku twej czci/ poświęcono Pánie *GrabowSet* V.

»u nog [czyich] leżeć« (1): V nóg twych leży/ Priámá nie mniefzy/ Iáko zábity głowy nie podnośi/
Królestwá niechce/ o żywot cie prośi. *GórnTroas* 50.

»łuskać [= *chrzęścić*] nogami; łuska w nogach« = *cruribus crepare* *Mącz* (1:1): Szkodá cię między
kozámí/ Smierząc łuskáią nogámí *BierEz* N2; *Mącz* 68a.

»macać, macanie nogą« = *titubare; murcati gressus, titubatio* *Mącz* (2:2): *Murcati gressus,*
Boyázliwy chód/ Mácánie nogámí áby gdzie nie tráfił ná tákie želázo. *Mącz* 238a, 456c [2 r.];
Pedetentim – *Lehko, noga maczájcz. Calep* [768]b.

»nogi maczać« (1): Skoro Lewitowie nogi mączáć poczęli/ wnet wrzece wodá płynáca wzgorę
włtępowáć iáko wielka gorá/ którą było zdálekich miałł widáć/ poczęłá: a tá co byłá ná dole/ zbieglá.
y vkazálá fię goła/ łucha/ ziemiá. *SkarŻyw* 501.

»mazać (a. namazać, a. pomaz(ow)ać) nogi« [w tym: *czyje* (12), *komu* (1)] = *ungere pedes* *PolAnt,*
Vulg (15): *OpecŻyw* 70, 156v [2 r.]; *MurzNT Ioann* 12/3; A w Máryey Mágdálénye łam pan pochwalil
iż mu nogi drogá máłcyá námázálá/ á włófámí včíráłá *KromRozm II* h3v; *Leop Luc* 7/38, 46; *RejPos*
307v, [308], [308]v, 352v; *BudNT Luc* 7/38; *WujNT Luc* 7/38, 46, *Ioann* 12/3.

»mieć nogi pogotowiu« (2): Wiele pożytkow miewa kto rad trzeźwi bywa/ Ma nogi pogotowiu
złego rázu zbywa. *BielSat C* [*idem*] *BielRozm* 16.

»na nogach ołow mieć« (1): VCiekałem przez fen w nocy/ Máiąc łkrzydłá ku pomocy: Lecz mię
miłóść poimáłá/ Choć ná nogách ołow miáłá. *KochFr* 9.

»nogi mordować« (1): a do nieba drogę Puść mimo się, a nie chciej nog swych tam mordować
KochMon 33.

»nogi myć (a. o(b)my(wa)ć, a. umy(wa)ć, a. wymywać); nog umywanie (a. umycie); nogi
umyte« [w tym: *komu* (56), *czyje* (42)] = *znak pokory, uszanowania, gościnności; lavare pedes* *PolAnt,*
Vulg [*szyk zmienny*] (122; 13; 1): Ten dobry Pan by mię vczcił: Chcąc wíętszá łáłke vczynić/ Dał mi
pániey nogi vmyć. *BierEz* D2v, B4v, D2 [3 r.]; Iá który^m łwé milé zwoleniki tak wielmi vmilowál/
iżem im nogi vmywál/ dzis od nich będę opułłczon *OpecŻyw* 102, 46 [3 r.], 91 [2 r.], 91v [6 r.], 92
[5 r.], 92v [4 r.] (27); *OpecŻywSandR nlb* 3v; *PatKaz III* 136; *HistJóz* B4, D; *TarDuch* B8v; *MurzNT*
Ioann 13/10, 12, 14 [2 r.]; *KromRozm II* h3v; Mifibozeth też łyn Saulow/ wyfedł w drogę przeciwo
krolowi nieumywfzy nog: áni oftrzigłfy brody: y chułł łwoich nieprawłfy od onego dnia w kthory był
Krol wyfedł/ aż do dnia kthorego łie zász wrocił w pokoiu. *Leop 2.Reg* 19/24, *Ex* 30/19, *2.Reg* 11/8,
Ioann 13/6, 8, 10 (9); Połpolite było w onych kráinách vmywánie nog/ ták dla omycia plugáłtwá
iáko też ku vlzeniu łtrudzenia/ á dla ochłódenia w goráłości. *BibRadz I* 9c *marg, Gen* 18 *arg*, 4,
19/2, 24/32, *1.Reg* 25/41; Cefarz Kárzeł będąc w Rzymie ná wielki czwartek/ łpráwował wielką
wieczérzá Páńłką/ ná ktorey XII vbogim łam nogi vmywál *BielKron* 191, 13, 33v, 35v, 97v, 260;
SarnUzn F6v; *RejPos* 13v, 307, [308]v; *WujJud* 169, 204 *marg, Mm*7; *WujJudConf* 204; *BudBib Gen*
18/4, *Iudic* 19/21, I 144c *marg; CzechRozm* 34v, 42v; *SkarŻyw* 62, 285; *CzechEp* 18, 51 [2 r.], 185,
195, 261 [2 r.]; *ReszHoz* 120, 126, 127; *ReszList* 163, 168 [2 r.], 172 [2 r.]; Gdy przyłzedł nogi myć
Piotrowi/ tám fię zniżył z łwey pokory/ Piotr mu nog łwych vmyć zbraniáł *ArtKanc* E7v, E7, E7v

[2 r.], E8; Iuż niewolnicze iárzmo włóž ná tę cną łzyię/ A ia w téyże niewoli/ niech twé nogi myię. *GórnTroas* 51, 48; *LatHar* 189, 213, 245, 289, 337 (9); To nog vmywánie vczynił Pan nie tylko ná przykład pokory/ ále y ná pokazánie iáko wielkiey czyřtořci potrzebá temu/ ktory ma godnie przyiác nářwięłzy Sákráment Ciáá y krwi iego. *WujNT* 361, *przedm* 39, s. 218, 358, *Ioann* 13/5, 6 (21); Byli řwięci krolowie co vmywáli nogi vbogim/ y łłuzyli łzkárády m chorým y trędowátym. *SkarKaz* 515b, 159a, 515b; *SkarKazSej* 672a; *KlonWor* 28 [2 r.].

»przez nogę nachylić, przewiniony« = *oszukać kogo, być oszukanym* (1:1): *OrzRozm* T4v; Ná koniec do tey rády fie przychylił/ Aby go był gdzye przez nogę náchylił. [...] Rzecze mu Borzuy/ tym mię nie óřzukałz *KochSz* B2.

»[co] nogą namacać« (1): Potym wyęę pod łobą nogą námácał pan. *RejFig* Cc4.

»do nog [czyich] nieść (a. przynosić); przed nogi [czyje] ponieść« [szyk zmienny] (2:1): *Diar* 76; przedawáli imioná wřzytkie/ á pieniądze nieřli do nog Apořtolřkich *SkarŻyw* 535, 55.

»oblápi(a)ć nogi [czyje], uchwycić się nog [czyich]« = *tenere pedes Vulg* [szyk zmienny] (5:1): *Magdaléna* nogi oblápiła/ a iako zwykła z dáwna łlzami ié vmywala/ v ktorych grzéchow řwych odpulřczenię wřlęa [!]. *OpecŻyw* 156; Oto Iezus zářzedł im drogę/ mowiąc/ Bądźcie pozdrowione/ A ony przyłthápiwřzy vchwyciły řię nog iego [prehenderunt eius pedes]/ y chwałę mu dáły. *BibRadz Matth* 28/9; *SkarŻyw* 133; *GórnTroas* 49; *WujNT Matth* 28/9, s. 412.

»oblápi(a)ć, łapać, chwytać, trzymać, ująć za nogi [kogo]« [szyk zmienny] (3:2:1:1:1): *Iudas* z bracią padli łapaiącz za nogi Iozepha *RejJóz* O8; *RejPos* [108]v, 109; *HistLan* D2v; Zá nogi řiołtry chwytaemy A ná koláná klekaymy. Wyrządźaiąc mu cześ chwałę *MWilKHist* I, I, I2v; *Accido*, *Przypadam*, *Oblápiam* zanogij vpadan vnog. *Calep* 13a.

»nogą (ode)pchnąć (a. popychać), uderzyć, (z)bić, tłuc, kopać« [szyk zmienny] (9:5:3:2:1): *BierEz* M4; *OpecŻyw* 114v, 122v; Gdy fie kto chwieie, rękoma gmerze, nogami kopa bez potrzeby, znamię ięř nie bacźnořci/ nieřtatku, plęgawořci, y niewiari *GlabGad* P7v; A gdi lyezal nazyemy then tho komyenga, Vbogi vderzil go Nogą po trzi krocž wglową *LibMal* 1552/168; *GliczKřięž* D; Ktorą [nadętą piłę] oni řzaleńcy co ią więc igráią/ Nogami y rękami bijąc popycháią. *RejWiz* 12v; *RejFig* Dd2; A gdy przypádlá [księźna przemyska] ku nogam iego [Kolomanna]/ odepchnął ią nogą *BielKron* 301v, 10v, 350; *HistRzym* [89]; *RejŻwierc* 175 [2 r.]; młodzieniec ieden/ kazánim iego łkrulřzony řpowiedał řię przed nim y wyznał grzech řwoy: iřz mátkę řwoię nogą vderzył. *SkarŻyw* 373, 58, 75, 455; *StryjKron* 120; ále tež bez oyczyzny y kroleřtwá řwego/ wygnáńcy wřzędźie nędźni/ wřgárdzeni/ vbodzy/ włoczęgowie/ ktore popychać nogami tám gdzie was pierwey waźono/ będą. *SkarKazSej* 674a.

»na nogach się odzierzeć (a. otrzymawać)« [szyk zmienny] (3): *AEgre pedibus ingredi*, *Záledwe* iřć. Niemoc fie ná nogách odzierzeć/ álbo ná nogách łtać. *Mącz* 4a; *Ad pedes desilire*, Ná nogi skoczyć/ To yeřt odzierzeć fie ná nogách. *Mącz* 365b; *StryjKron* 309.

peryfr. bibl. »w domu się ostać nie moc na nogach swoich« = *być niespokojnym* (1): *Alić* oto zábieźálá mu niewiáłthá/ w vbierze řwowlney niewiáłty/ gothowá ná zwodzenie duřz/ řwiegotliwa y błędna/ nie řpokoyna/ y tá kthora fie w domu řwym óřtać nie može ná nogách řwoich [*quietis impatiens nec valens in domo consistere pedibus suis*] *Leop Prov* 7/11.

bibl. »ostrzegać (a. ostrzec) nogi« = *zważać na swoje kroki* (2): Ołtrzegay nogi [*custodi pedem*] twoiey gdy wchodziż do domu Bożego/ á przybliż, fie ábyś słyłł. *Leop Eccle* 4/17 [*przekład tego samego tekstu*] *BielKron* 80.

»otrząsnąć (a. otrząść, a. otrząsać), wybijać proch z nog; otrząśnienie prochu z nog; wybić proch nog« = *excutere pulverem pedum* (a. *de pedibus*) *PolAnt*, *Vulg* [szyk zmienny] (7:2;1;2): *MurzNT Matth* 10/14; *BibRadz Matth* 10/14; Pan Kryftus kápłanom proch z nóg fwyh wybijać rofkazał *OrzQuin* G2, G2 *marg*; Nie młzcząc fię wzgárdy fwey [...] oprócz oświadcżaniem fię przeciwko nim przez otrząśnienie prochu z nog swoich *CzechEp* 21; *NiemObr* 14; y wyrzucili ie z gránic fwyh. A oni otrząfnąwży proch z nog swoich ná nie/ przyżfli do Ikoniey. *WujNT Act* 13/51, *Matth* 10 *arg*, s. 43, *Matth* 10/14, *Mar* 6/11, *Luc* 9/5.

»paść (a. padać, a. upaść, a. przypaść), położyć się *itp.* do nog, u nog, przed nogami, przed nogi, k(u) nogom, pod nogi; upadanie (a. upadnienie) u nog« [*w tym: czyich* (122), *komu* (18)] = *cadere ad* (a. *ante*) *pedes*, *procidere ad pedes* *Vulg*, *PolAnt*; *se prosternere* a. *provolvare pedibus* *HistAl*, *ad pedes se abiicere* a. *procumbere* *Mącz*; *venire supplicem* *Calag*; *accidere* *Calep*; *procumbere* *Vulg* [szyk zmienny] (60:39:28:19:4:2;2): *BierEz* A2v, Q3v; Tam polozyła fie przed nogami iego świętymi/ z wielką fromieźliwością/ ij bolenijm grzechow fwyh/ ij dufaiątz w lańce iego *OpecŻyw* 45v, 55, 67v [2 r.], 109v, 173v; [A]no się ich [*panów*] mnodzy boją. Kłaniając sie, zdaleka stoją. D[ru]dzy, prosząc swego pana. Klękają na swe kolana. Chwałą je, jakoby bogi I padają przed ich nogi. *BierRozm* 17; *RejJóz* P3, P3v; *RejKup* z2v, ee2v [2 r.]; *HistAl* D3v, D8; *Leop* 1.Reg 25/24, *Mar* 5/22, *Apoc* 22/8; *RejZwierz* 5v, 19, 19v [2 r.], 40; *BibRadz* *Mar* 7/25, *Luc* 8/28, *Apoc* 22/8; Hełter pádlá do nog iego dzyękuiąc mu zá to miłofierdzye á ípráwiedliwość. *BielKron* 115v; Gdy czart Kryftułowu obiecował íkarby fwiátá wżytkiego/ iedno áby padł przed nogami iego/ á dał mu chwałę *BielKron* 217; Moizełz vpátrzywży swoy čás iechał do Epiru/ nápráwił niektore o przyczynę do Skánderbegá/ przed ktorego nogami padł włożywży łobie pás ná łzyię profił o łáfkę *BielKron* 252; czemułz zuchwálych á złych nie karzełz? á pokornym (ktorzyć do nog pádaia/ tobie fwe ítátki y gárdlá w moc dáia) czemu nie odpufzczáłz? *BielKron* 298, 17v, 58, 110 [2 r.], 124v, 144v (15); *Mącz* 70b, 293d; *RejAp* 80, 112v, 113, 114, 144v (9); Słyżąc to on pułtelnik padł przed nogami Aniołowymi wyznawáiąc grzechy fwe. *HistRzym* 30, 20v, 21, [39], 131v; *RejPos* 13v [2 r.], 177, 212v, 243v, [254] (24); *RejZwierc* 81v, 145; *BudNT Matth* 18/29, *Apoc* 19/10; *SkarJedn* 195; Zu fulle fallen. V nog vpás [!]. Dác się w pokorę. *Venire supplicem*. *Calag* 590a; tá pánienká przypádnie mi do nog profząc/ ábych ia wziął/ chcąc być Chrześciánką: bo była żydowká. *SkarŻyw* 99; Tedy fię oná porzući v nog iego mowiąc: Błogośław mi Oycze/ a ia wżytko vcżynię/ co każełz. *SkarŻyw* 183; Y tám máiać dołkonálych cnot miłtrzá Niluła/ Greczyná/ do iego nog vpadł: podáiać fię w pośłufzeństwo ie⁸⁰. *SkarŻyw* 353; Widząc ten cud Piotr [...] vpadł do nog Iezufowi z przeltráchu y zdumienia/ znáiać go iulz zá wielkie⁸⁰ Proroká y P. fwego *SkarŻyw* 596, 21 [2 r.], 101, 113, 147, 161, 165 (39); *MWilkHist* G2v, H4, I, L3; *CzechEp* 222, 373; *Calep* 13a; *Phil* E2; *GórnTroas* 48; I Ak dobra czorá/ kiedy w oycu znáki Gniewu k łobie náyduie/ Prze wyłtepek swoy iáki; Twarz włytydem záfárbuie/ Pokornym fercem/ głofem pełnym trwogi/ O łáfkę profząc/ vpada przed nogi. *GrabowSet* Nv; *LatHar* 218; Tu widziłz/ że pokłon y

vpadanie v nog/ może być czynione nie tylko Pánu Bogu/ ále y ániołom/ y ludziom świętym *WujNT* 848, 75 *marg*, *Mar* 1/7, 5/22, 7/25, *Luc* 8/41 (13); *WysKaz* 22; *SkarKaz* 160b, 207b.

»paść na swe nogi« (1): Ale gdy [*hardy*] vzna twoie święte drogi/ Wnet zaś z łálkiey twoiey pádnie ná fwe nogi *CzahTr* B2.

»płakać u nog [*czyich*]« (2): [*Magdalena*] ták długo płákáá v nog Páná fwego/ áż záfie znowu było zápalone á oświecone ferce iey z łálki á z dobrodzyeyftwá Páná fwego. *RejPos* 339; *SkarŻyw* 188.

»nogami pochwacić; w nogi pochwycić, uchwycony« (o *ptakach drapieżnych*) (1;1:1): *BierEz* H3; Zálzumiáło cóś wzgorę/ álic Iáłtrząb z drzewá/ Pochwycił wnet Bázántá w nogi iáko trzebá. *RejWiz* 65v; *KmitaSpit* A2.

»podnogi (się) podawać (a. poddać)« [*w tym: komu* (1), *czyje* (1)] [*szyk zmienny*] (2): iż ci krolowie bráli y dziś biorá iednoftáyná rádę/ iednoftáyná myłł s tą bełtią/ á podáwáią pod nogi iey krolowánie y zwirzchnośći fwoie *RejAp* 145; *SkarJedn* 310.

»nogę podkładać, podmiatać, podstawiać, zawadzać« = *supplantare* *Mącz*, *Calep* [*szyk zmienny*] (1:1:1:1): *OrzRozm* K4; *Supplanto*, Podkłádam nogę pod co álbo záwádzam komu nogę áby padł. *Et Metap*. Zdrádzam/ Podchodzę kogo w czym. *Mącz* 302d; *Calep* 1034b.

»podnieść (a. podnosić) nogi (a. nogę)« (3): *BudBib* I 16a *marg*; Mułżęc tedy od nich vciec/ Szkodá żem tu podniożł nogę/ Poydę záfie do fwych w drogę. *BielKom* F4; *Eo crevit ut iam magnitudine laboraret sua*, Tak fie rozrosł/ yż ledwy nogi podnośić może *Mącz* 104b.

»pokłonić się przed nogami, ukłonić się u nog« = *adorare ante pedes* *PolAnt*, *Vulg* (4:1): y vkloniwłzy fie niziuczko v nog iego [*krola*]/ prośiá go áby iey tę poćciwość vczynił/ áby był w domu iey v niey ná biełfiedzye. *RejZwierc* 154v; *BudNT Apoc* 3/9; *WujNT Apoc* 3/9, s. 848, *Apoc* 22/8.

»położyć, kłaść *itp.* przed nogi, u nog, pod nogi« [*w tym: czyje* (12)] = *ponere ad a. ante pedes* *PolAnt*, *Vulg* [*szyk zmienny*] (12:4:2): *RejKup* dd2; *KromRozm III* G7v; *BibRadz Act* 5/2; áby żadny w tym zborze nic włáfnego nie miał/ ále co przed ich nogi kłádzyno nád żywność/ vbogim rozdawáli. *BielKron* 139v; *WujJud* 144; *RejPosWstaw* [143⁴]; *BudNT Act* 4/35, 5[4]/1[36], 5/2; nie tylko łobie káżác łtrzemioná y koniá trzymáć/ nogi fwe cáłowáć/ ále fię też mółtem pod fwe nogi położyć *CzechEp* 400; *PudłFr* 60; themuż Krolowi Wołofki Hołpodar chorągiew podnogi kladł/ Hold dawał y fluzel na kazde rozkazanie *PaprUp* C2v; *WujNT Act* 4 *arg*, 35, 37, 5/2, s. 412, Xxxxx2.

»nogami po ziemi pomknąć, trzeć, wozić się, pomknienie« = *displodere, strepitare, supplodere terram pedibus; supplasio* *Mącz* [*szyk zmienny*] (1:1:1:1): *Supplodere terram pedibus*, Nogámi po ziemi pomknąć/ Zákołátác ná kogo. *Mącz* 303c, 303c, 306a, 420c.

»do nog się poniżyć, k nogam się skłaniać« [*szyk zmienny*] (2:1): *SkarŻyw* 63; Pánie tyś fię k nogam łklániáł/ któryś z Oycem równá czeńć miał/ nie tylkoś to wodá czynił/ áleś nas y krwiá fwą omył. *ArtKanc* E7v; Ták gdy wyfoki krol y pan do nog fię vbogich y wzgárdzonych poniży: wdzięczny bárzo y káżdego vwefeláiący widok czyni. *SkarKaz* 515b.

»(po)rzucić (a. (po)rzucać, a. (po)miotąć) przed nogi, do nog, pod nogi, u nog« [*w tym: czyich* (11), *komu* (1)] = *proicere ad pedes* *PolAnt*, *Vulg*; *proicere ante pedes* *Calag* [*szyk zmienny*] (7:3:2:1): *RejPos* 2v [3 r.], 86v; *RejZwierc* 156v; *BudNT Matth* 15/30; *Calag* 548a; *SkarŻyw* 535 [2 r.]; Tám Stephan Woiewodá trzymáiąc w ręku Chorągiew z Herbem Wołofkim/ y vczyniwłzy z vklonnościá

potciwość Krolowi ná koláná vpadł/ y Chorągiew przed nogi iego porzucił *StryjKron* 662; *KochWz* 136; *WujNT Matth* 15/30; dopiero Bogacze rzucali przed nogi Cefarzowi fwemu wielkie doftátki/ także y białęglowy klejnoty fwoie do obrony. Ale iż iuż było niewczás/ wżyfcj y z nimi w niewoli poginęli. *PowodPr* 84.

»do nog [czyich] posłać« (1): Naiálnieyfzy Miłóściwy Królu/ do nóg Máieftatu Wáfzéy Kró: M. [*Turcyki Stan. Orzechowskiego*] połyłam *OrzJan* 3.

»posta(no)wić (a. stawiać) na nogach, na nogi« = *statuere supra a. super pedes Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (3:2): á poftánowił mię ná pewnem miefcu ná nogách/ moich vkazawfły mi drogę którą bych mógł chodzić bez wśley obrázy. *RejPs* 60v; *RejJóz* G4; *Leop Ez* 2/2; *BudBib Ez* 3/24; Ty/ pánie/ vpádłęgo ná nogách zás ftáwiafz Y opłákáné zdrowie czérftwości ná bábwiafz. *KochPs* 210.

»[gdzie] postawić nogę« (1): Dał mi prędkość/ że z ieleniem porównać mogę/ A ná fkále naiwyżfzéz poftáwię nogę. *KochPs* 25.

»pracować na końskich nogach« = *ciężko* (1): Prácu y ná końskich nogach chroń fie próznowánia *BielKom* C6v.

»przejsć, chodzić *itp.* suchymi nogami, suchą nogą; sucho nogami przechadzać« = *pertransire pede Vulg* [szyk zmienny] (10:5;1): *OpecŻyw* 54; *OpecŻywList* Cv; Iezu ienżes wody morzkie fuchemi nogami przechodził. *TarDuch* B3v; *WróbŻółt* aa5v; á gdzie były głębokie ieziorá/ tám dziś rofkolfuiąc fuchemi nogámi chodzimy. *RejPs* 95; Rzeki y ich zakręty ták yáko chcefz wzruffyfz/ Ták iż fucho nogámi przez nye przechadzáyą *LubPs* P3v, gg2v [2 r.]; *Leop Ps* 65/6; *BielKron* 42, 266v; *RejZwierc* 204; *SkarŻyw* 501, 552, 597; Nieubłágána Wiłto/ próżno wftrażáfz rogi/ [...] Bo krom wiofeł/ krom prumów iuż dziś fučą nogą Twóy grzbiet niewiezdżony wżyfcy deptác mogą. *KochFr* 88.

»przełożyć przez prog nogi« (1): Bo kiedym chciał przełożyć przez twóy próg fwé nogi/ Ali mi ie pácholcy twoi przenaśzáią *PudłFr* 17.

»[co] swą nogą przemierzyć« (1): którym wielekroć czytał y fłyfzał powiadaíac o tych mieyfłcach ktorem wåtpliwie w fwey myfłi záchował v liebie/ áżem ie fwą nogą przemierzył/ zwłáfzcza ná wfcłod fłóncá kráiny *BielKron* 455v.

»przez nogę [kogo] przerwucić (a. przerwucac), przekinać; być przerwucón przez nogę« = *accipere a. ferre repulsam, invertere aliquem re aliqua Mącz* [szyk zmienny] (4:2;1): *RejWiz* 26v; *Dicimus invertere aliquem, et invertere aliquem re aliqua, et invertere rem aliquam, Przerwucić kogo przes nogę/ w przypowieści mówiemy/ to yeft zwieść podeysć/ schitrzic kogo. Mącz* 488b, 182b, 287c; *GórńDworz* Mv; ále przez nogę káżdego przerwucić/ ofzukác/ y zdráđzić ná kupi/ y zdrowiu *ReszPrz* 72; Wnet go ów wykrętniczek przekinie przez nogę *GosłCast* 71.

»przewracać się u nog, walać się przed nogami« = *volvi ante pedes Vulg* (1:1): Przewracał fie v nog iey frodze zámordowány/ On złoŃnik ktory traпіł naród Páńfki wybrány. *LubPs* hhv; *Leop Iudic* 5/27.

»wzgorę nogami przewrocić się« (1): to wzgorę nogámi/ Przewróci fie Záiączek *RejZwierz* 77.

»do nog [czyich] przyść, udać się, przyleżć pod nogi [czyje], przed nogi [komu] przystępić« = *ad pedes accedere Mącz* (1:1:1:1): *Mącz* 43c; *RejAp* 114; *RejPos* [310]; niedługo do świętego [!] pokornie iáko Mágdalená do nog iego przyfzłá prófząc *SkarŻyw* 118.

»przynieść głowę swoją pod nogi [czyje]« (1): ya yako slvga przychalem do ye⁸⁰ Czes. m. y przinioflem głowę fwoye pod nogy yego. *LibLeg* 10/62.

»przypuścić [kogo] do nog swych« (1): z miłofierdzia fwego/ A przypuść mię do nog fwych fluge naymnieyżzego. *CzahTr* F4v.

»[komu] nogę przystępować« (1): [*Panna V. do Szymka*] Zemną fobie rzecz náyduiefz/ Drugiéy nogę przyftępuiefz: Odupść mi śilnyś przechirá/ A ia z takim nie mam mirá. *KochSob* 62.

»często ruchać nogą« (1): Nie chcę cie mieć między żaki/ Ani też między doktory/ Podź z widłami do obory/ Boć lepak kłięgi popałę/ Swoie imienie oddalę/ Musiśz często ruchać nogą/ Boś mię wzywał w kuczę vbogą *BielKom* A2v.

»rzucić [co komu] pod nogi« (1): páchołę co zá niem kord nośilo/ rzućilo mu go pod nogi mowiac: lużęś niegodzien/ żebych był flugą twoim. *GórnRozm* L2.

»nogi schodzić« (1): Bym prágnienie vfmierzyl/y też fie ochłodził/ Bom od fłońcá vtrapion/ á nogi też fchodzil. *HistHel* B2.

»nogami siec« = *uciekać* (1): A wielki to rozum vćiec Gdzie nie rowno nogami fiec *RejRozpr* F3v.

»sieść (a. siedzieć) u nog, przed nogi, pod nogami; siedzący u nog, przy nogach [czyich]« = *sedere ante a. secus pedus Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (10:1:1;1:1)*: Elzbieta pořadzila Marią na mieftzu wyffem/ ale pokorná panna fiadla v nog elzbiety *OpecŻyw* 11v, 60 [2 r.]; *PatKaz III* 151; *Leop Luc* 10/39; *BibRadz Luc* 10/39; *RejPos* 184v, 243v; *BudNT Luc* 8/35; *SkarŻyw* 371; *GrabowSet Sv*; *WujNT Luc* 8/35, 10 arg, 39.

»na jednej nodze skakać« (1): drugi fie o máłzt vderzył ze krwáwym łbem chodzi/ drugi ná iedney nodze fkacze. *RejZwierc* 103v.

»skłonić nogę (a. nogi)« = *pedes complicare HistAl (2): HistAl B*; lecz ia/ idąc w drogę Obiecáną/ przyftoynie fklónię piérwéy nogę *KochFrag* 42.

»na nogi skoczyć« (1): Ad pedes desilire, Ná nogi skoczyć/ To yeft odźierzeńc fie ná nogách. *Mącz* 365b.

»pod nogi [czyje] słać« [szyk zmienny] (2): *BielKron* 86; namilżemu Synowi twemu/ odkupicielowi narodu ludzkiego/ záłzli ná drogę/ y rozgi pálmowe/ także też y oliwne/ pod nogi iego fláli/ y w rękách ie z wefelem nośili *LatHar* 354.

»stać (a. stanąć, a. stojąc, a. (po)(w)stać) na nogach, na nogi« [*w tym: swoje (15)*] = *stare super a. supra pedes Vulg, PolAnt; sur(ri)gere super pedes PolAnt, Vulg [szyk zmienny] (12:8)*: Ośiel go w zęby vderzył/ Aż wilk omdlał ledwie ożył. Potym gdy máło otrzeźwiał/ Ledwie ná przednie nogi wftał *BierEz* L2v; *Leop Ez* 2/1, 37/10; *BibRadz 1.Par* 28/2, 2.Par 3/13, *Dan* 7/4, *Zach* 14/12; przywiedli mu kuláwego człowieká/ ktory nigdy ná nogach nie pořtał *BielKron* 464, 87, 96; *RejAp* 94; *RejPos* 282; *BudBib 4.Esdr* 14/2; *BudNT Act* 26/16; *KochOdpr* C2v; *SkarŻyw* 600; po pułczwártá dnia/ duch żywotá od Bogá wízedł w nie. Y ftánęli ná nogách fwoich *WujNT Apoc* 11/11, *Act* 14/9, 26/16; *SkarKazSej* 664a.

»nie moc, ledwie (a. ledwa) stać na nogach« = *vix astare Mącz [szyk zmienny] (7:6)*: przeto fimiluycie fie nad niym/ botz cięfłko iuż zmizerowán ij znędzon/ oglądáycie ototz drży/ ij ledwy na nogach ftoij. *OpecŻyw* 131, 109v, 115, [127], 129; Ledwać na fwych nogach ftoye Tak fię twey

frógofczy boye *RejKup* z3v; *RejWiz* 166v; *AEgre pedibus ingredi*, Záledwie iść. Niemoc lie ná nogách odzierzeń/ álbo ná nogách łtać. *Mącz* 4a, 417d; *GórnDworz* S6v; *RejPos* 101; ále koni naprzod biegánim mordowáli/ áz ná nogach łtać niemogły *StryjKron* 156; *WerGość* 247.

»stawi(a)ć (a. ustawować) nogę (a. nogi)« [*w tym: jak* (8), *jaką* (1)] [*szyk zmienny*] (9): *GLupyać to łzkápá byłá/ ále wey ołtrogi/ Dodáły mu buynoóci/ iákoć łtáwia nogi. RejZwierz* 129; *Praemere vestigia leviter*, Po lekku nogę łtáwiác. *Mącz* 490a, 294a; *RejPos* 306; *BielSat* C4; *RejZwierz* [207]; Iáko kto miedzy łzydły y ołtrymi gozdzmi gołą nogą łtápa/ bezpieczeńci niemáiąc/ ołtrożnie y zboiáznią nogę łtáwi: ták włzytki łpráwy náłze być przed Bogiem máią. *SkarŻyw* 114; *BielRozm* 21; Alic z twarzą wełołą łtánał mąż przedemną/ W rękách lutnię trzymáiąc/ łtrách łię włzczał nádemną. Potym on przy mym boku łtáwił cíchą nogę/ A łłowy łágodnymi z łercá łpędził trwoę. *SapEpit* A2.

»strzec słowa swego obiema nogami a jednym sercem« (1): łtrzegąc łłowá łwego obiema nogámi á iednym łercem/ nie ták iáko Krol Alexander z brátem łwoim/ ktorzy łwoy łlub y przyłięę złamáli *BielKron* 402.

»targać nogą« = *chromać, kuleć* (1): Ale przed lie łtą włogą Vydzie choćia targa nogą *RejRozpr* D2v.

»nogami (a. nogą) tępać« [*szyk zmienny*] (3): [*owca*] ná plá/ y ná inłse drugye bełtiye nogámi by czym twárdem będzie łpáyąc biłá *GliczKsiąż* D; *Mącz* 68a; ponieważ kłęłzczeńł ręká/ á (*marg*) wł: rozpoóciéráłz álbo rozciágałz. (-) tępałz nogą [*dilatate te (marg) percussisti (-) in pede*]/ y ráduiefłz łię *BudBib Ez* 25/6.

»nogami trzpiatać« (1): Ktorey [*śmierci*] áni żadny krol áni żadne kłiążę/ Iuż lie wydrzeń nie moze/ wizytki márnne wiáže. By lie w łkálę zákopał/ by pod niebem latał/ Pewnie przed nią nogámi padłzy będzie trzpiatał. *RejWiz* 86v.

»trzymać (a. dzierzeń) w nodze, pod nogą« (*o ptaku*) (2:1): *FalZioł* IV 17c, 25b; [*żoraw*] kiedy łpi/ dzyerzy w nodze kámień/ Aby gdy mu vpádnie/ obudził lie zá nim. *RejZwierz* 125v.

»pod stołem nogami się tykać« (1): Skubie iáko kto moze/ pátrzay káždy łwego. Bo iedni drapią włzy ná łię pogładáiąc/ A drudzy lie pod łtołem nogámi tykáiąc. *RejWiz* 31v.

»uciekać nogami swymi« (1): łkoczył Syłerá z wozá y wćiekał piechotą (*marg*) Wł: nogami łwymi. (-) [*et fugit in pedibus suis*]. *BudBib Iudic* 4/15.

»uderzyć, uderzający, porwać się w nogi (a. nogę)« = *conicere a. conferre se in pedes, cursum corripere, proripere se in pedes* *Mącz* [*szyk zmienny*] (6:1:1): *Ego me continuo proripio in pedes*, A yam lie wnet porwał w nogi/ vderzyłem w nogi/ wciekłem. *Mącz* 346d, 122d, 167a, 346b, d, [388]d, 476b; Drugie ich wołfko mnieyłze/ słýżąc huk z tey trwoigi/ Ná inłze mieyłce z kofzá vderzyli w nogi. *StryjKron* 632.

»nogi umykać (a. umknąć)« [*szyk zmienny*] (2): Wierzę Iowifłz dla tego wzyał go [*Bolesława Krzywoustego*] miedzy bogi/ By dáley przed obrzimy nie vmykał nogi. *PaprPan* Dd4v; *StryjKron* 340.

bibl. »umywać nogi masłem, omaczać w oliwie nogę« = *lavare pedes butyro Vulg* (1:1): *Leop Iob* 29/6; Błógosłáwion prze łyny Ałzer/ będzie przyiemny bráćiey łwey/ á omaczać będzie w oliwie nogę łwoię [*tingens in oleo pedem suum*]. *BudBib Deut* 33/24.

»za nogi wisieć (a. (po-, za)wiesić), obieszon(y)« = *pendere per pedes Mącz; capite deorsum, catomo vel catomio et catomis suspendere Cn* [szyk zmienny] (4:2): *BielKron* 382; *Mącz* 288a; Skępcá márnego pyęknie podle drogi/ Mogłby zówiesić czáfem y zá nogi. *RejZwierc* 217, 166v [2 r.]; vyrzał rozmaite á nieznošne męki wyznawcow Chryštułowych. Ieden wišiał zá nogi/ á podełpod ogieñ nániecony ćierpiał *SkarŻyw* 440.

»za sobą nogę wlec« (1): niźli ow co ná vpřthrzonym koniku po polu biega/ á pochwili zá sobą nogę wlecze *RejZwierc* 144v.

»za nogi wlec (a. przywlec, a. wywlec)« [szyk zmienny] (4): A gdy [szkapa] z głodu zemdleie/ wzawod ią vcieką/ A po chwili y zá płot zá nogi wywleką. *RejWiz* 191, 104; *GórnTroas* 17; *GošCast* 66.

»i ręką i nogą władać nie moc« (2): obaczył [Skotnicki] Pukárzewłkiego podpilego/ y vprošil go do łwey gołpody/ á tám dognawšy go do vpášci/ iż y ręką/ y nogą władać niemogł *GórnDworz* S8 [idem] *WerGošc* 250.

»ledwe nogi włoczyć« (1): Od głodu ledwé nogi włóczę *KochPs* 169.

»[gdzie] nogę włożyć« (1): Rzekł brudny/ wierz mi byš ty teź tám nogę włożył/ Podobnobyš fie więcey řnadź niźli ia řtrwozył. *RejWiz* 159.

»włożyć, kłašć, wziąć pęta na nogi; dać pętká na nogi; nogi okowane w pęta« [szyk zmienny] (2:1:1;1;1): Ręce twoie nie byłyć zwiázáne/ áni nogi tve okowane w pęta [et pedes tui non compedibus admoti erant] *BibRadz* 2.Reg 3/34; *Compedes alicui impingere*, Pęto włożyć ná nogi. *Mącz* 275d; *RejZwierc* 248; *KochPs* 216; *GórnTroas* 65; Bych był Ieremiałzem/ wźiałbych pęta ná nogi/ y okowy/ y łáncuch ná łzyię/ y wołałbych ná was grzełzne iáko on wołał *SkarKazSej* 705b.

»na nogi się wspiąć (a. wspinać); na nogi, na nogach się podniešć« [szyk zmienny] (4;1:1): *BierEz* H3v, N4; gdy go [bobra] łowiecz goni/ thedy řtroie łobie vrywa á łowczowi miecze/ potym gdy go drugi łowiecz napadnie, tedi fie na zadnie nogi naprzeciwo iemu podnoři vkažuiać iż řtroiow nie ma dla ktorych go nawięczye łowią *FalZioł* IV 7d, IV 13c; a waz bill thak wyelky yřz gdi řzye na Nogach podnyořl theda głowa nyeba řzyegall. *LibMal* 1554/191; *BielKron* 363v.

»nogami się [na kogo] wspiąć« (1): Ošieł niegdy ná plá pátrzył/ Iź się częłto z pánem piešcił: Y nogámi się nañ wřpinał/ Pan mu wřzytko zá dobro miał. *BierEz* M4v.

»wstać od [czyich] nog« (1): Iuz wam wřzytko odpuřzczam z Bogiem fie iednacye A iuz wřtańcie od mych nog a przed nim padacye Bowiemefcie řnadz iemu więczye przewinili *RejJóz* P6.

bibl. »być wychowan(y) n nog [czyich]« = *nutrius secus pedes Vulg, PolAnt* (3): Ia ieftem mąž žydowin/ rodziłem fie w Thářfie Cylicyřkim/ á wychowanem thu w tym miešćie/ v nog Gámárielowych/ wyuczony podług prawdy oycowłkiego zakonu *Leop Act* 22/3; *BudNT Act* 22/3; *WujNT Act* 22/3.

»nogę wywinąć, wytknąć; wywinienie, wytknienie nogi; noga wywiniona« [w tym: wytknąć albo wywinąć (1), wytknienie albo wywinienie (1)] (5:1;2:1;1): *FalZioł* IV 4a; Na wiwynyeny Nogy Thak człowieczy yako y Bydlyączye *LibMal* 1549/148v; *RejWiz* 42; Gdy koñ nogę wytknie álbo wywinie *SienLek* 174, 170, 174, Aaaa2; *RejZwierc* 73.

»ledwe wznosić nogę, niewysoko wznosić nogi« (2:1): Drobniey łępać kucznię łkrzywić Nie wyłoko wznosić nogi *RejRozpr* I2; Ny plać/ ny lzy/ ny łękanie Niedba łroga łmierć nić nanie. Przebog dzieczy rychley kxiedza Gdis iuż przypadła ta nedza. Gdys łobie pomoc niemogę Bo łnac ledwe wznolzą nogę. *RejKup* g2v, h6v.

»nogami (a. nogą) zaci(e)rać (a. wycierać), płasać, kołatać, kołatanie; zacieranie nog; trzask od nog« = *supplodere Mącz, Calep; terere pede Vulg; strepitus Mącz; complodere, explodere, plodere; supposio Calep* [szyk zmienny] (4:1:1:1;1:1): Człowiek Apołtothá (ábo zbiegliec)/ mąż nieuzyteczny/ ydzie włtami przewrotnymi/ pomruga oczymá/ zácira nogá/ pálcem mowi/ złym łercem myłli złe/ á ná káždy czás niezgody łieie *Leop Prov* 6/13; Odio et strepitu Senatus, Zá nielubołścią y zácieraniem nóg pánów rádnych. *Mącz* 420c, 303c, 420c; *Complodo* – Płáźę nogami, albo rękami klaskám. *Calep* 228a, 394b, 814a, [1035]a [2 r.].

»zapleść (a. zaplatać) nogi, nogę za nogę« = *impedire Calep* (2:1): Smierć chztątz odstępić/ zaplotwłzy łobie nogę za nogę/ obalił łie na łoże. *ForCnR* E2; Pocznieli też [*Niemiec*] vciekác vgonić go łnádnie/ Záplotłzy w ploderhuzy nogi y łam pádnie. *RejZwierc* 241v; *Calep* 510a.

»zdechnąć przed nogami [czyimi]« (1): Theż inż był y Anániałz zdechł nagle y z żoną łwoią przed nogámi Apołtolłkiemi/ iż łie łałzywie chciál obchodzić z nimi. *RejPos* 282.

»zepsieć na nogi« = *zejść na psy* (1): Wielkieć zbytki włłędy naydzie Ktore dził łtroią bogacze Bo łtułty iáko chce łkacze Owym to więc chudym wádzi Y z łkápieią z tego rádzi A iłćie rzadki łtey drogi Aby nie zepłiał ná nogi Bo łie tráfi táka wytecz łż łie więc obroci wniwecz *RejRozpr* I.

»złamać (a. złomić, a. (po)łamać) nogę (a. nogi); noga złamana (a. połamana); nogi się połamały; bodaj mu wrzod złamał nogi« [szyk zmienny] (26;2;1;1): *ZapWar* [1503–1505] nr 2023; Ián też ij Magdalena/ ij ony tzné panié/ placzątz profili/ aby nog Iezułowi nielámali. *OpecŻyw* 152v, 152; *FalZioł* V 106v; Boday mu wrzod złamał nogy *RejKup* i5; Albo przy grániu piły/ gdy by ieden drugiego gonił/ á w vćiekaniu nogę złamał y vmárl. *GroicPorz* mmv; Idzye ieden łpiewáiąc cegłá z gory łpádnie/ Albo gdzye w doł vpadłzy złomi nogę łnádnie. *RejWiz* 136, 42; *RejFig* Cc3v [3 r.]; *BielKron* 223v, 303v, 464v; *SienLek* 174; *LeopPrzep* A3; *GórnDworz* P5v; *HistRzym* 92v; *RejZwierc* 20v, 28, 73, 132v, 151v; *BudBib Lev* 21/19; *SkarŻyw* 572, 573, 601; *MWilkHist* Gv; *GórnRozm* F2 [2 r.].

»nogi nie zmoczyć (a. zmaczać)« [szyk zmienny] (2): *RejPs* 155v; Ktore [*cuda*] w zyemi Egipłkyey oycom ich łprawował/ [...] Rozdzyelił morze ták iż nogi nye zmoczyli/ Po łufy [!] przez połrzodek włłfyłcy przechodzili. *LubPs* R6.

»związać (a. przywiązać, a. uwiązać) [kogo], przykować się, związany (a. powiązany, a. uwiązany) za nogi (a. za nogę)« = *ligare pedes a. pedibus Vulg* [szyk zmienny] (8:1:3): (*marg*) Zárlók/ Krol opilłtwá (–) łiedzi z rozwałonym brzuchem/ Zá nogę wwiązány do łtołká łáncuchem. *RejWiz* 167, 103v; *Leop Iudith* 6/9, *Matth* 22/13; *BielKron* 125v; iż związawłzy tákiego zá ręce y zá nogi/ kazano go wrzucić do wiecznych ciemnic *RejPos* 248, 238, 241, [249]; *SkarŻyw* 29, 338, 368.

»związ(ow)ać (a. (u)wiązać) nogi; związane nogi« [w tym: czyje (5), komu (5)] = *ligare pedes Vulg, PolAnt; compedire Mącz; alligare pedes Vulg* [szyk zmienny] (12:3): *OpecŻyw* 68; *TarDuch* B7; *FalZioł* V 28; *SeklKat* T; A co mocnieyłłym mężom z wołłká łwego rołkazał/ áby związawłłzy nogi

Sidráchowi/ Mifáchowi/ Abdenagowi/ wrzucili ie w piec ognia gorącego. *Leop Dan* 3/20; *RejFig* Aa5; *BibRadz Matth* 22/13; *BielKron* 153v; *Mącz* 294b; W takowey przygodzie/ máią iey nogi związać ręcznikiem nád kolány tego *SienLek* 115v, 182v; *RejPos* Ooov; *WujNT Matth* 22/13, *Ioann* 11/44, *Act* 21/11.

Wyrażenia: »biała noga« = *lactea crura Mącz* (2): *Mącz* 181b; Takowąż grácią ma/ á bodaj nie więtfzą/ biała nogá w ochędożnym trzewiku/ kiedy sie trefi/ iż ią s przygody vkaże białągłowá/ nie s chęci *Górndworz* G2v.

»bliskie nogi« (1): Tak fye vmykam/ tak fye kriję po świecie/ Iáko konik/ czuiąc chrzęft blifkich nóg lećie. *KochPs* 169.

»bosa, goła noga« [*w tym: bosymi nogami* (11), *bosą a. gołą nogą* (3)] = *nudus pes Vulg* (14:2): *FalZioł* IV 58d; Nlektorzy mienią iżę żydowie máią przyfyęgę czynić ná kfyęgach Moyzełzowych/ przed ich Bożnicą/ ftoiąc bofymi nogami *GroicPorz* h3, aav; *Leop 2.Reg* 15/30; Cefarz zá pokutę trzy dni bofymi nogámi ftał ná ledzye *BielKron* 177, 164v; *RejAp* 114, 144v; á pożegnawfzy sie z mátką fzedł bofymi nogámi do innego kroleftwá. *HistRzym* 37v; *RejZwierc* 25; *SkarŻyw* 114, 546, 573, 575; DObry Pan iákiś iádąc łobie w drogę/ Vyżrzał v dziewki w polu bołfá nogę. Niechodź (powiáda) bez bótów/ ma rádá *KochFr* 15; *KlonFlis* C3.

»nogi chore; chor, niemocny (a. niemocen) na nogi; zachorzeć, rozniemoc się na nogi (a. nogę)« = *aegrotare (in) pedibus PolAnt; infirmus pedibus Vulg* [*szyk zmienny*] (1;2;2;1;1): *Diar* 78; *BibRadz 3.Reg* 15/23; O leczeniu Nog chorych *SienLek* 120; iż był niemocen bárzo ná nogi fwoie. *RejPos* 257; *BudBib 2.Par* 16/12; *SkarŻyw* 202; *WujNT Act* 14/7.

»chroma noga, chrom(y), ułomny na nogi, chromota na nodze, ochromion na nogę; nachramować na nogę« = *claudicare pedibus, percussus pedibus PolAnt* [*szyk zmienny*] (5;8;1;1;1;1): *RejZwierc* 5; *BibRadz 2.Reg* 4/4, 9/3; Y przywiedzyon ieft Misbofet fyn iego chromy ná nogi *BielKron* 70v; ieflić [koń] nogę chromą ciężko przenośi/ znak ieft wypleceniá *SienLek* 170, 170; *RejZwierc* 72v; *BudBib 2.Reg* 4/4, 9/3, 13; *PaprpPan* Aav; *SkarŻyw* 461, 472; *BierRozm* 18; *SarnStat* 622; *KlonWor ded* **3v, 54.

»chyże nogi« (1): Iednoć lámá w tey izbie muśi więc táncowác/ Z takim długim ogonem trudno polkákowác Ná fwoich hyżych nogách náłz družbá będzie miał/ Wierę obroćić kłztałtnie nie będzie iey vmiał. *ZbylPrzyg* A4v.

»nogi ciekawe [= *niespokojne*]« (1): Gdy krew w tákieu przygodzie od ftráchu fię zśiáda. Powieści niezgodliwe/ łłowá záiakáwe: Ręce drżą iák Ośicá/ y nogi ciekáwe *KlonWor* 3.

»ciekące (a. ociekłe) nogi, nog cieczenie (a. nacieka); nogi cieką« [*szyk 6:1*] (3;3;1): Ná ciekácé nogi. Iefli Koń młody á nogi mu cieką/ mieszzay białki iáiówé z oleiem mákowym *SienLek* 175v, 175, S[ss]3v [2 r.], Aaaa, Aaaav.

»nogi cienkie (a. cienczejsze), suche« [*szyk 7:3*] (8;2): to widamy miedzi zwierzęti ktore im cienczeyfze nogi máią tim prędfze łą, iako ieft łarna, zaiąc. chart. etc. *GlabGad* F3v, O8v, P7 [2 r.]; *RejZwierc* 119; Władzilfáwá wielkiego Láłkonogá rzeczónego od ćienkich nog/ [...] á Ottoná młódzszego [*zostawił po sobie Miecław*]. *BielKron* 357v, 264; *Mącz* 302d; Szyie miáfłzey/ w pierfiách tłuftego. Suchych nóg/ pośládku łzerokiego/ A ten małz znak koniá dobrego. *SienLek* 187v, 186.

»czerwone nogi« (2): (*nagł*) Dzyewká co czerwone nogi miałá. (-) DZiewká prála ná lodu/ więc czerwone nogi/ Vźrzał ieden *RejFig* Aa4v.

»członki u nog« (4): Theż bolenie członkow v nog y v rąk Czarna Halena z łokiem łopianowym zmierzana: wlmierza gdy tym ciepło namażesz. *FalZioł* III 2d, III 12b, V 75 [2 r.].

»długie nogi« [*szyk* 4:2] (6): Nogi cienkie á krotkie v białych głow zna. ciężkie porođenje/ ale ktore długie nogi mają godnieyše łá ku rodzeniu, dla przeštworu takowego naczynia ktorego miarę połowicza stopy wkażuie. *GlabGad* P7, O8v, P7; Procerus, Wyfoki/ długowięzy/ Ná długich nogách. *Mącz* 324a, 28a, 62b.

»noga gnijąca, nog gnicie; noga się zagnije« [*szyk* 4:2] (2:3:1): warz tho włythko/ á w to rękę albo nogę gnijącą ciepło w staw przez dwie godzinie *FalZioł* V 101v, V 101v, *SienLek* 175v [2 r.], Aaaa, Aaaav.

»nogi grube« (1): [*lelek*] Ma nos iako krogulecz/ oczy żółte iako łowa nogi grube ma á łam czarny iako kruk. *FalZioł* IV 25d.

»nogi kosmate« [*szyk* 1:1] (2): Takież y nogi iestli na wierzchu kołmate będą wkażuia płotę y chciwość niewłtrzymawania *GlabGad* P7; *KochSat* A2.

»nogi krostawe« (1): á tym namazuy nogi krostawe *FalZioł* V 116.

»nogi krotkie (a. przykrotsze)« [*szyk* 1:1] (2): *GlabGad* P7; Piękną twarz/ y wdzięczność/ mnie łie widzi/ że ma pan Kołtká/ kthemu kłtałtowne dofyć członki/ iedno mi łie trofzkę przykrothłzym nogi zdádzą *Górndworz* D8v.

»krzepka noga, krzepki na nogach, moc w nogach« = *firmitas pedis, vigor in pedibus HistAl; celeripes, pes recens, valet pedibus Mącz* (1:2:2): Rzekł mu Alexander Filipie ktorys Grecią otrzymał/ dla czego nie małz mocy w nogach łwych *HistAl* B3, D8; *Pes recens*. Swieża krzepka, niełpracowána nogá. *Mącz* 348b, 46a, 473d.

»krzywá noga (a. nogi), skrzywione (a. wykrzywione), we wnątrz nogi obrocone; aby krzywo nogi nie rosły« = *obtorta (introrsum) crura Murm, BartBydg, Calep; in exteriorem partem crura deflectuntur Murm; varia BartBydg* [*szyk* 10:2] (6:4:1;1): Varus cui obtorta introrsum crura sunt, Eyner dem dye beyn hinwerts krumpt łeynt. Skrzywyone nogy *Murm* 62, 62 [2 r.]; *BartBydg* 165b [2 r.]; *RejWiz* 128; DRabi kiedy ná woynę/ idą/ połkákuią/ A gdy łázá do domu/ rádzi náchrámuią. Więc ieden s łlepem okiem/ drugi s krzywá nogá/ A káždy ná kaletę/ nárzeka vbogá. *RejZwierz* 103, 52b; Serperastum, Nieyákie naczynie które dziecióm poki yelzche w powiyániu leżá do nożek przywězuyą áby yim krziwo nogi nie rosły. *Mącz* [388]c; *KochPieś* 21; *Calep* 280b, 1102a.

»kurcz w nogach« (1): ktho ma kurcz wnogach: natrzeć natim miełtczu. *FalZioł* IV 36c.

»noga lewa« = *pes sinister Miech, Vulg* [*szyk* 8:8] (16): *ZapWar* 1505 nr 2003, 1511 nr 2089, 1512 nr 1902, 1527 nr 2378, 1531 nr 2434 (8); Y też w boleniu krżizow/ y też w denney bolełci: ktora w lewą nogę od łleziony włtępuie/ iest łilney pomocy otworzona lewa płuczna żyła *FalZioł* V 59, IV 17b; *MiechGlab* 13; Henryká niemożono poznać bo mu wćieli Thátarowie łzyię y nołili ná drzewcu/ ále małżonká iego poznała go po łzołtym palcu v lewey nogi *BielKron* 361, 465; Niektorzy twierdzą/ iż kopyto łkráyne od lewey przedniey nogi łośiey/ gdy bywa wrznione w ten czás gdy łoś kona w zábićiu: iest wielką obroną tych co ij przy łobie nołzą *SienLek* 60; *RejAp* 83v; *WujNT Apoc* 10/2.

»łupiące się nogi« (1): ieft też lekarzftwo na łupiące fie nogi albo vdi *FalZioł* IV 12d.

»mała noga« (1): łzewcá nigdy nie chwałę gdy ná máłą nogę wielki trzewik vdzyála. *BielKron* 68v.

»noga miájsza« (2): Nogi miájsze á dłuęie (mowię w łtopie) znamionuiá człowieka mocznego/ grubey karmiey y rozumu, profłtaka y też prózne⁸⁰. *GlabGad* P7; *Oczko* 12.

»nieforemność nog« (1): Iáko ieden z náłzych [...] rad bárzo po Vłárku/ á dłuęo chodzi: á to dla tego áby pokrył nieforemność nieiáką nog łwoich *GórnDworz* N5v.

»nogi nierowne« (1): SEwerus Cefarz Rzymbki miał nogi nierowne *PapPan* E4.

»nieścignione nogi« (1): GDzie teraz ono iábłko/ y on klinot droęi? Który móęł záhámowác niesścignioné nogi Piérzchliwéy Atálánti *KochFr* 96.

»obie, dwie, obiedwie nodze (a. nogi)« = *duo pedes PolAnt, Vulg, Modrz* [szyk 21:3] (14:8:2): Też żyła v wielkie⁸⁰ palcza v obu nog zacięta/ pomaga naprzeciwo podogrze bolefciam biodr, łyftow *FalZioł* V 59, V 17c, 27; *GlabGad* D6; dwie ręce y dwie nodze ku roboćie. *KłosAlg* A3v; *RejKup* Ddv; *ZapWar* 1550 nr 2613; *MurzNT Matth* 18/8, *Mar* 9/44; *Leop Matth* 18/8, *Mar* 9/44; *BibRadz Matth* 18/8; *BielKron* 402; *Toto corpore atque omnibus unęulis, ut dicitur, Obiemá rękomá y nogomá/ to yeft/ wielmi pilnie. Mącz* 503c; *SienLek* 168v; *RejPos* 329; á był chrom ná obie nodze. *BudBib* 2.Reg 9/13; *ModrzBaz* 24v; *SkarŻywBog* 357; *NiemObr* 47; *ReszPrz* 70; *ArtKanc* F14v; *WujNT Matth* 18/8, *Mar* 9/44.

peryfr. »obleczony w dębinę za ręce zá nogi« = *uwięziony w dybach* (1): Obleczony w dębinę zá ręce zá nogi/ Czeka łroęiey łpowieđzi nieborak vbogi. *KlonWor* 38.

»odmrozenie, odziębnienie nog« = *pernio Mącz, Calep* (1:1): Pernio, Bolenie nóę gdy zwłálczá nogi odziębná/ odmrozenie nóę. *Mącz* 292b; *Calep* 786b.

»nogi okrągłe« (2): [*Marchołt miał*] nogi okrągłe/ nos miáły á gárbáty *March*¹ A2 [*idem*] *March*³ T7.

»(wielki, mały) palec u nogi, nogi« = *digitus pedis Murm, Miech; pollex pedis Vulg, PolAnt; pedica BartBydg* (17:3): *Murm* 63; *BartBydg* 110; *FalZioł* V 13v, 59, 67v; *MiechGlab* 13; potym wielkie páłce v nog bywáią zwiázáne/ á powroz od nich okołó ośi v kołá kręcá/ áby ták obrácánim kołá ciáło złoczyńce ku wypowiedźieniu prawdy było ciágniono. *GroicPorz* iiv; *Leop Lev* 8/23; *BielKron* 37 [2 r.], 37v, 361; *SienLek* 22v, 36 [2 r.], 59, 110v; y włóży [...] ofiárownik [*krew*] ná miękkóść vchá práwego/ onego oczýściáiącego łię/ y ná wielki pálec ręki jęgo práwey/ y na wielki pálec nogi ięgo práwey. *BudBib Lev* 14/14, *Lev* 14/17, *Iudic* 1/7.

»pieszymi nogami« (3): Y inne [*miejsca*] włzytki z gorácym łercem y z dzieką/ zá włzytki łpráwy Páná náłzego obchodziłá/ piełzemi nogámi więcey niłzli iázdá. *SkarŻyw* 140; łlubował Bogu náwiedzić grob męczenniká S. y siedm mil iść piełzymi nogámi do niego. *SkarŻyw* 357, 291.

»noga piękna, udatna« [szyk 1:1] (1:1): łczęśliwa to drogá/ Po któręy chodzić bęđzie ták vdátna nogá *KochPieś* 9; A ięfli mé niłkié proęi Bęđá godné twoiéy nogi: Nogi pięknyé *KochPieś* 34.

»pięta u nogi, nogi« = *calcaneus a. calcaneum Mącz* (2:1): Pięty też v nog małe á łuche, boiaznego á mgłę⁸⁰ człowieka znamionuiá *GlabGad* P7; *BielKron* 93v; *Mącz* 31a.

»płaskie nogi« (1): Plancus, Szeroko áłbo Płáskonogi który zwłálczá cienkie á płáskie nogi ma *Mącz* 302d.

»podeszwa u nog, nog« = *solum Mącz (1:1): Mącz 400b*; O Pánie IEzu Chryſte/ [...] wípomni ná niezliczone rány twoie/ ktoremiſ od wierzchu głowy/ y ciemieniá twe⁸⁰/ áż do naniżlzey części y podeſzwy nog twoich był zrániony/ y od bezbożnych Żydow fkátowany *LatHar 298*.

»podnożek nog« (2): Lecż oná pochwyćiwſzy podnożek nog fwych/ cífnęła nań/ rofkázuiąc áby przez ciało Oycá iey koniecznie iechał *Phil O4*; Ty ftoy tám: ábo ſieđż pod podnożkiem nog [*sub scabello pedum*] moich *WujNT Iac 2/3*.

»pracowite nogi« (1): Ieſt [*bol*] niepodleyſzy ieſli nie ták frogi/ Ktorem mordue pracowite nogi/ Wrzaſkliwa trapiąc Podágra tak ſkáżą/ Ze lotne piorko zda fie być wrażą. *RybGęſli D*.

»noga prawa« = *pes dexter Vulg, PolAnt [szyk 12:9] (21)*: anym iemv zadał Rany kruavey nanodze pravey *ZapWar 1503 nr 1939, 1505 nr 2003, b.r. nr 2114, 1528 nr 2463, 1529 nr 2367; FalZioł IV 17b; Leop Lev 8/24, 14/14, 17, 25, 28; BielKron 216v*; puſcić krew z żyły pod koſtką v práwey nogi *SienLek 117; RejAp 83v; HistRzym 70v, [89] [2 r.]; BudBib Lev 14/14, 17; KołakSzczęſl Av; WujNT Apoc 10/2*.

»prędkie, ręcze nogi; chybkość nog; prędkie na nogach« [*szyk 4:1] (2:1;1;1)*: *FalZioł IV 9b*; A ſpráwił me nogi prędkye práwye yák yelenye *LubPs Ev*; *Celeripes*, Prętki á krzepki ná nogách. *Mącz 46a*; Ty ftrzeż fwoiey powagi/ niebaŵ fie fráſzkámi/ Ale mi ie odeſli prędkimi nogámi. *KochFr 111; GosłCast 65*.

»nogi proste« (2): *Leop *B4v; [Ezechijel widział czworo źwirzqt]* á o czterzech ſkrzydłach káżde/ y o czterzech rękoach/ iedny ná zad drugie ná przod/ nogi proſte/ pięty iáko v Cielcá mieli *BielKron 95v*.

»nogi przednie« = *pedes PolAnt [szyk 8:3] (11)*: *BierEz L2v; FalZioł IV 7d, 11d, 30d; GlabGad D3; BielKron 8*; Gdyćfye koniowi kopytá zfyháią/ vczyń mu dół przedeźlobem/ nogam przednim/ boć fye tho zádнім/ bárzo rzadko álbo nigdy nieprzydáie *SienLek 176, 60, 187, 188; BudBib Lev 11/21*.

»pulsy u nog« (7): gdy namażeſz ſkronie y pulfi wrák y vnog tą małcią, vczini ſpanie tim ktorzi ſpaćniemogą *FalZioł I 104c, I 2c, 24b, 26b, 80d, 128a, V 41*.

»rogate, rogowe nogi« (1:1): *Mącz 294c; Cornipes, Animal corneos habens calceos, sicut equus et capra et huiusmodi unguium aut pedum animalia. Z rogatimy nogamy albo botamy. Calep 261b*.

»rozsiadanie, zsiadanie, kwiekanie się [= *pękanie*] nog; rozsiadałe nogi« (1:1:1; 1): Roſpadłe rany na wargach y na twarzy goij. Thakieź y z ſiadanie nog albo twarzy od zimna. *FalZioł IV 18c*; Miod warzony/ na rozfiadanie nog, albo ſkori: barzo pomaga. *FalZioł IV 28a; SienLek 175; Rhagades – Kwiekanię fie w zatku, albo nog. Calep 922b*.

»nogi skrzydlane, z skrzydłami« (1:1): Goleni ich [*istot, ktore widział Ezechijel*] [...] proſte/ á nogi ſkrzydłáne *Leop *2v; RejZwierz 114v*.

»stopa nogi, u nogi, w nodze« = *vestigium pedis Vulg, PolAnt; vola pedis PolAnt; passus pedis Vulg (7:2:1)*: *GlabGad F3v*; Iſciebych rad cáłował y ſtopy nog iego *LubPs hh4v; Leop Deut 2/5; WyprKr 20v; BibRadz Gen 8/9*; iź ſą dżicy á leſni mężowie/ domow żadnych nie máiąć/ iáko źwierzęta miełzkáiąć/ tylko po ſláku poználi ſtopy wielkie mieć v nog. *BielKron 444; BudBib 4.Esdr 7/8; CzechRozm 132; WujNT Act 7/5; SkarKazSej 689a*.

»suchemi nogami (a. suchą nogą)« [szyk 17:1] (18): lud fwoy z mocy okrutnego Fáróná wywieść raczył fuchemi/ nogámi przez morze czyrwone. *LubPs* P3; *BielKron* 96; *KochPs* 199. Cf »przejsć suchymi nogami«.

»szłapanie nog« (1): A (ták) gdy vsłyfzał Achyiahu ízlápánie nog iey [vocem (marg) sonitum (-) *pedum eius*] wchodzącey we drzwi *BudBib* 3.Reg 14/6.

»ślad, trop nog« [szyk 2:1] (2:1): *HistHel* C2v; ludzie nabożne y zákonne ták ráda z młodu wydziála/ ífz gdzie ízli zákonnicy Ciftercyeńscy/ tám nie mogąc ich czćić ináčzey/ śliád nog ich íefzcie máluczką całowála. *SkarŻyw* 580, 301.

»świeża noga« = *pes recens Mącz* (1): *Mącz* 348b cf »krzepka noga«.

»tętnanie nog« (1): boć fłyfzē tętnánie nog [vox (marg) sonitus (-) *pedum*] páná iego tuż íeft zá nim. *BibRadz* 4.Reg 6/32.

»nog upadanie« (1): człónkow niedużnośc y niefnadnośc khu rużzaniu/ Szije ciężkie obraczenie/ nog częłtho vpadanie, kurczenie *FalZioł* II 9d.

»wielka noga« (4): [*Ezop*] Szeroki nífkiego wzroftu/ Wielkich nog miążłzego łyftu: Z tyłu nie miernie gárbáty *BierEz* A2; *Pedo*, eyner der groß fuß hat. Który wyełkye nogy ma. *Murm* 63; *BielKron* 8v, 462v.

»noga wieprzowa, świnia« [szyk 5:1] (5:1): Idź kup cztery nogi wieprzowe *BierEz* C2; íedz s chrzanem nogy wieprzowe Myczie częłte nie íeft zdrowe. *Goski* A16 [*idem SienLek* 43v]; *SienLek* 43v, 94, 141; A íefli v Chironá cni bohátirowie Prziymowáli zá wdźięczné wieczeryá vbogá: Bo tám włytká czesć byłá mléko z świnią nogą. *KochFr* 99.

»włochata noga« (2): *Dasypus*, Latine *lepus*, *Záyac*/ álbo królik/ też to co ma włocháte nogi. *Mącz* 78a, 183a.

»noga wołowa« (1): ten ktori taką niemocz ma a cierpi, Ma íie chronić [...] flakow/ nog wołowych/ íoczewicze/ iagiel *FalZioł* V 94v.

»wszy(s)tka, cała noga« = *pes Murm*, *Mymer*¹ [szyk 7:1] (6:2): *Pes totum dicitur quod est a femore ad calcem*, *Der gantze íchenekel Cála nogá Murm* 62; *Mymer*¹ 23; *FalZioł* V 59, 60v [2 r.]; *SienLek* 178v; Tám zábrania botow y trzewikow/ ktore włytkę nogę zákrywáią *WujNT* 148; Bo kiedy íię náchyli włytkie nogi widáć/ Czemu ták niewłytdliwa/ mułzē iey wnet ípytác. *ZbylPrzyg* A2v.

»nogami wzgorę, ku górze, na gorę« [szyk 5:1] (3:2:1): pani rodzącza na grzbiet/ tho íefth wznak íie nakłónić/ ízeby głową była ku ziemi á nogami ku gorze *FalZioł* V 21c, V 22b, 23d; *RejFig* Dd3v; *BielKron* 261v; *Sublimem medium arriperem et capite primum in terram statuerem*, Pochwyćilbych cie w pás á wyniosłbych cie ná górze/ nogami bych cie wzgorę poftáwił. *Mącz* 412c.

»zadn(i)a, poślednia noga« [szyk 9:8] (11:6): *BierEz* L2v; *ZapWar* 1529 nr 2367; *FalZioł* IV 7d [2 r.], 11c, 13c; *Hippopodes*/ nád morzem Tátárfkim Oceanem/ cí máią głowy człowicze/ á nogi zádnie y przednie końskie. *BielKron* 8, 363v; *suffraginosus equus*, Niepewny kón ná poślednich nogách/ máyacy yáki niedośtátek w piętách. *Mącz* 427d, 439a; *SienLek* 72v, 176, 188; *BielSpr* 47; *Suffrago* – Przeguba u nog zadnich u koni albotez u zwierząt inłzich. *Calep* 1026b, 1027a. Cf »poślednimi nogami chodzić«.

»zdrowa noga« (3): *SienLek* 170; Abo żebyś sobie kazał vpiłować zdrową nogę dla chromej: pewniebyś ciało łwe włafne ofzpecił/ zepłował y okaliczył/ y wieczniebyś zołtał niedołącznym. *KlonWor ded* **3v, 51.

»zeszłość nog« (1): Abowiemci onych łtháruffkow łłedziwych/ y od wielkiej łtárości zgárbionych/ wiedziono bárzo wiele/ ktorzy/ gdy łnimi łi co ie wiedli thym prędcy biegli/ nádużyć prze zesłóć nog [*tarditate pedum*] niemogli *Leop* 3.*Mach* 4/5.

Szeregi: »nogi i biodra« (1): ręcze ku nogam y ku biodram przytulone/ powiada być niełłufzne [*rodzenie*] *FalZioł* V 16d. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nogi i (ine) członki, członki to jest nogi« (2:1): *ZapWar* [1503–1505] nr 2023; *FalZioł* IV 13b; w krotkim czáfu poczęły nogi mdlec y ine członki od głodu *BielKron* 108v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»dymiona i nogi« (1): á częłto przez czwierć godziny/ na dymiona y na nogi/ tho iełt na vdy/ na biodra/ y na miełtzcze tajemne przykładać *FalZioł* V 19c.

»(nie tylko) głowa, (i, ale i, albo) nogi« [*szyk* 7:4] (11): *FalZioł* V 44; Bo wždy inłzym źwirzłtom kopytá y rogi/ Dał Bog/ iż záładziły y głowę y nogi. *RejWiz* 119v; *BielKron* 192, 363v; iż v człowieká głowá y nogi/ nietákie iáko v łwinie *SienLek* 95v, 47v, 152v; *RejZwierc* 57v, 165; *StryjKron* 345; *KochEr* 22. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 20 r.; w przeciwstawieniach 14 r.*]

»od głowy (aż) do nog, od wierzchu głowy aż do stopy nog, od nog aż do (wierzchu) głowy, od pięty (a. stopy) nogi aż do wierzchu (głowy)« (5:1:2:2): Przeto godzi łie od człowieka począc nałze powiadanie y onim gadek zadawanie/ czemu by on tak był łtworzon á nie inacey począcwłzy od głowy aż do nog. *GlabGad* A5; *BielKron* 93v; *SienLek* 164v, Aaaa2v; *HistRzym* 110v; *Oczko* 12v; Konłtáncyá będąc ielzcze pogáńką/ ciężką á nie zleczoná chorobę miáłá/ wrzody łzkárádnymi ofypána będąc/ od nog ałz do głowy. *SkarŻyw* 70; *ArtKanc* E9; *LatHar* 297; á łmutne łerce/ iáko mowi Izáiałz/ y głowá chora/ ciało włzytko ofłábia: iż od łtopy nogi áz do wierzchu nic w nim potężnego nie będzie. *SkarKazSej* 689a.

»goleni i nogi« (1): goleni y nogi [*jednorożca*] cienkie iákoby Ielenie. *BielKron* 264. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»i kolana i nogi« (1): [*Bractwa*] ciało łwe źieláznymi łáncufzkámi áłbo powrołkami wężłowátymi ták biczuiąc że łię krwiá ich włafná/ nie tylko one oftre wory/ ále y kolána/ y nogi ich áz ku źiemii oblewály *ReszHoz* 127. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»nogi i łędźwie« [*szyk* 1:1] (2): *OpecŻyw* 152; A gdy go [*konia*] iuz małz do krefu wieść/ day mu siána pokropiwlzy winem/ á nogi mu y łędźwie gorzałką omyy *SienLek* 189v.

»łeb i nogi« (1): [*pleban*] Bedzie nad thobá wymyłłal Po łbie y po ponogach [!] kryłłal. *RejKup* h4.

»peda albo noga« (1): *Cursum corripere* W pedę áłbo w nogę vderzić. *Mącz* 346b.

»od pępká aż do nog« (1): niektora niewiáłtá porodziłá łyná bárzo dziwnego/ ktori od głowy áz do pępká był łpołobu ludzkiego/ ále záłię od pępká áz do nog [*ab umbilico usque ad pedes*] miáł podobieńłtwo rozmaitych bełtyi *HistAl* M8.

»nogi albo pochod« (1): iż nogi áłbo pochod iego iáko mołiádz. *RejAp* 29.

»noga, (abo, i) ramię« [szyk 2:1] (3): *ZapWar 1550 nr 2613*; [złodziej] wpadł oknem do domu/ y uczynił wielki dźwięk y złamał łobie nogę y ramię *HistRzym 92v, 103v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»(nie, tak) ręce (a. rączki), (i, a(l)bo, ani, a, i też, także i, jako i) nogi« = *manus et (ac, aut, vel) pedes PolAnt, Vulg; manus pedesque Mącz, Modrz [szyk 119:39] (158)*: Iezufa milégo rąk ij nog na krzyżu bolefné rozciągnienijé/ ij ku krzyżu gwozdzmi tępymi przybijanijé. *OpecŻyw 139, 68, 143v [2 r.], 149v, 169v [2 r.]*; *OpecŻywSandR nlb 5; HistJóz B3; TarDuch A3, B7, C5v*; Ieftli niemoczny nad zwyczaj na wznak leży á nogi y ręczę zciągnie. *FalZioł V 13v*; TRafia łie niemocz na dzieci kurczowa/ albo rozciągająca Tak iż łie dziecię ciągnie nogami y rączkami. *FalZioł V 38v, I 2c, 19a, 24b, 26b, 42b (25)*; *KłosAlg A3v; RejPs 32; SeklKat T; RejKup c2, e5v, m6; HistAl Nv*; Czemu ręki álbo nogi łobye nye vtneyłz/ álbo oká nye wylupifz/ kyedy cię pogarłfa? *KromRozm I M2; MurzNT Matth 18/8 [2 r.]*; *GliczKsiąż H, H4 [2 r.]*; *LubPs F, F2; KrowObr 49v; RejWiz 12v*; Mowił też krol Egiptłki do Iozephá: Iá iefthem Pháráo: krom rofkazánia twego nie ruży żaden ręki álbo nogi we włyłtkiey ziemi Egiptłkiey *Leop Gen 41/44, Ex 30/19, Lev 8/23, 24, 14/14, 17 (13)*; *RejFig Dd6v; BibRadz 2.Reg 3/34, Matth 18/8 [2 r.], 22/13, Lue 24/39, 40*; Ktory gdy od Krolá mowić powłtanie/ naprzod iáko wryty pień ná ziemię pátrzy/ potym oczy podniešie/ nierużáiąc łobą áni ná práwo/ áni ná lewo/ ręką áni nogą nie gra/ áni brody poćiąga *OrzRozm Q4; BielKron 19, 26v, 33v, 35v, 37 (14)*; *Mącz 32a, 306a, 503c; OrzQuin N2; SienLek 22v [3 r.], 40; RejAp 114, 168v; GórnDworz S8; HistRzym 92v; RejPos 66v, [105] [2 r.], [105]v, 114 [2 r.], 118 (16)*; Sam Bog wie iák [kmiemie] wfwym łtanie ták długo trwać mogą/ Nigdy nie odpoczynać ręką áni nogą. *BielSat D4v*; Azałz nie widamy gdy owi łrodzy bárwirze iáko kátowie s łzpatłami/ s łzpillkami/ y z rozmáitemi przypráwami około poćciwych ciał hárczuią? Iednym kości piłuią/ drugim ręce nogi vcieráią/ drugim po kołciach pod łkorą żelázmi dłubią. *RejZwierc 151v, 132v, 151v; BudBib Lev 21/19, Iudie 1/7, 2.Reg 4/12*; Ale te rzeczy ták wielce á znácznie łą łprołne/ że się ich rękomá y nogámi domáćć może *ModrzBaz 6v, 24v*; Zeglarzom twarzy błádną: łerce z iáł łtrách łrogi: Odiął ręce/ odiął y nogi. *KochPs 165, 31; SkarŻyw 188, 368, 441, 532 [2 r.], 601; NiemObr 11; WerGość 250; BielRozm 31*; Ná nogách iego łáncuchy nie siędą/ Ni łznuřem ręce wlpák wiązáné będą *GórnTroas 15*; Sámo przyrodzenié iáko z niewdżięcznych łynów/ winy bierze: tego ná ręku/ tego ná nogách karze *KochPij C2; LatHar 245, 275, 309, 319; WujNT Matth 18/8 [2 r.], 22/13, Luc 24/39, 40, Ioann 11/44, Act 21/11; SarnStat 622, 1170; SiebRozmyśl D3v, E2, H4; SkarKazSej 682a*; Iedni żebrzą niełufłznie/ [...] Zákrywa łię niecnotá młody w łtárych łátách. Obwiia ręce/ nogi/ chocia go nie bołá: Mogąc rzemiełło robić/ mogąc oráć rolą. *KlonWor 50, 38*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 61 r.; w przeciwstawieniach 5 r.*]

»skrzydła, nogi« (1): A oni [ptacy] powiázáni zá łkrzydłá zá nogi *RejWiz 103v*.

»nogi i stawy« [szyk 1:1] (2): *FalZioł I 119d*; Nóg y łtáwów ich łéczenié *SienLek S[ss]3v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 1 r.*].

»nogi albo udy« (1): *FalZioł IV 12d cf* »łupiące się nogi«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 2 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »u nog« (1):

~ Wyrażenie: »u nog apostolskich« = w Rzymie (1): Coście za rodu/ á po coście tu do Rzymu przyźli? Oni mu powiedzieli/ Roduśmy/ iáko Bog wie zacnego: tuśmy przyźli dla czynienia modlitwy v nog Apoftoľkich: bośmy tego wielce prágnęli. *SkarŻyw* 62. ~

»przez nogę« = *podstępnie* (5): *RejRozpr* Dv; Niewadzicz też i przeź nogę Kiedi wręcz íprostacz niemogę *RejRozm* 399; Bo wierz mi że tám trzebá czálem y przez nogę/ Gdyby náŝe ŝło gorá/ bá iáko cie mogę. *RejWiz* 75; *RejZwierz* 83v; Iż iefliże ia zle co mowię/ day o thym/ nie gwałtowne/ nie przez nogę/ ále prawdziwe á nieomyłne íwiádectwo íwoie *RejPos* 336.

»w nogę (a. nogi)« = *rzucić się do ucieczki* (8): *RejWiz* 131v; *RejZwierz* 120v; Gdy groził [!] nieprzyiáciel/ nie czekałem trwogi/ Zágony poprzedawŝy/ to ia zaráz w nogi. *Prot* A3v; *RejZwierc* 175; Ty chceź w nogę/ á ciebie do więzow porwáli *BielSpr* c2; *KochFr* 7; Bacząc pŝi nieprzelewki nu bez ípráwę w nogę *CzahTr* Ev, D3v.

Iron. (1): ARiŝtipus zá iednym tego Krolá proŝiľ/ A ten iefzcze więcey gniew/ ku gorze wynoŝiľ. On nędznik vpadľ v nog/ Krol fie wnet zmiľowaľ/ Philozoph rzekľ/ niewiedziałem byŝ nogámi ŝluchaľ *RejZwierz* 19.

W przen (34) : *BierEz* R2; *KromRozm III* F7 [3 r.], F7v; *LubPs* hhv; *Leop Mal* 4/3; *GórnDworz* Ff5v; *KuczbKat* 225; *RejPosWstaw* [110²]v; iedno iáko gdyby nogi chćiáły pátrzyć á vrzędu oczu vżywáć *ModrzBaz* 45v, 3, 45v [2 r.], 57v; odcinay y nogę nieidáć tám gdzie by fię wzgorŝzyć miaľ. *SkarŻyw* 321; gdzie Páweľ ŝ. biorąc podobieńŝtwo/ od ciáľá człowiecze⁸⁰/ y ítoŝuiąc ono podobieńŝtwo/ do zboru páná Chriŝtuŝowogo [!] przypomina głowę/ ktora nie może rzec nogom/ nie trzebá mi was. *NiemObr* 30, 46; *GórnTroas* 48; Bo y ciáľo nie iefť ieden członek/ ále wiele. Iefliby rzekľa nogá/ Iżem nie iefť ręká/ nie iefťem z ciáľá: izali dla tego z ciáľá nie iefť? *WujNT* 1.Cor 12/15, 1.Cor 12/21; Częŝto piáľtuymy ręce/ nogi/ y bok Páná náŝzego/ gorącym fię ŝercem bližen tych iego dotykáiąc/ á one częŝto pozdrawiáiąc. *SkarKaz* 209b; Nogá ŝlucha koláná/ bo fię z nim zwiázáľ: koláno ŝlucha ręki/ ręká oká/ oko głowy. *SkarKazSej* 676a, 676a [2 r.], 677a [5 r.]; *KlonWor ded* **4.

Zwroty: »nogi obwarować« (1): A Paris ku przyszłemu boju ŝie gotowaľ: Naprzod nakolankami nogi obwarowaľ *KochMon* 31.

»z nogami i z głowá utonáć« (1): Idźże ty teraz/ á Kápláná zárzuć/ hnet zárzućiwŝy go/ z prawdy w fáľŝ/ z wiáry w niewiáre wpádniefz/ y w niéy z nogámi y z głowá wŝyŝteľ vtóniefz/ ítráćiefz Bogá/ oŝlniefz *OrzQuin* L3v.

Wyrażenie: »harde nogi« (1): HArda Néťá/ iż gładkoŝć íwá do ŝiebie czuie/ Więc kiedy iá pozdrowię/ áni podziękuie. A zawięŝeli więniec v niéy przededrziámi/ Wdepce go záváždy w ziemię hárdémi nogámi. *KochFr* 105.

Przen (543) : *Lucerna pedibus meis verbum tuum: et lumen femitis meis.* Swieczá nogam moim iefť ŝlowo twoie miľy panie/ á ŝwiatłoć ŝcieľzkaľ moim. (*koment*) Nogam, [*Ps* 118/105] to iefť żádzam moim, ŝcieľzkaľ, to iefť rozumowi memu abych nie vpadľ w grzech chodząc w ciemnoćiach *WróbfŻoľt* pp, *Ps* 25/12, 118/101, 105, k. oo8v, *Ps* 121/2; Roŝprzeŝtrzenięŝmi drogę ná ktorey mogę bezpiecznego chodzenia vżywáć/ á ná ktorey nigdy nie vľtáná nogi moie. *RejPs* 26; Iľekolwiek ŝobyie namyŝle przywiode ŝlowá roŝkazánia twe⁸⁰ moy pánie nieinákŝľá mi iáľnoć dawáiąc iáko iáka pochodnia wćiemná noc przed nogámi memi *RejPs* 183, 171; Zeŝ ŝłumiľ Pánie vpor pogáńŝtwá

zdrádnego/ Bo sídlá ktore ná myę byli poftáwili/ Sámi fie zá nogi fwe w nich márnnye złowili *LubPs* C2, P3v; *KrowObr* 116v, 185v; Okiemem był flepemu/ á nogą chromemu. *Leop Iob* 29/15, *Ps* 17/10, *Ier* 38/22, *Thren* 1/9; *BibRadz Ps* 17/10, *Is* 41/3, *Ez* 34/18, 19, *Iob* 13/27; *RejAp* 85; *RejPos* B, 171, 173, 196, 228 (8); iż człowiek ieft łgarz á nędzne ździebłko połomione przed nogámi Páńfkiami *RejZwierc* 184v; *WujJud* 204; *BudBib Ps* 17/10, *Prov* 26/6, *Nah* 1/3; *BudNT Hebr* 12/13; *CzechRozm* 166v, 167, 167v [2 r.], 168v, 169; Ziaw mi/ Pánie/ drógi fwoie/ Náwiedz mię ná ściélfzki twoie/ Z którychby zepchnąc méy nogi Niemógł nieprzyiáciel fropi. *KochPs* 38, 23, 66, 183; *CzechEp* 112, 161, 167; *KmitaPsal* A2; Ták fye ludzie vnořzå fczęścíem/ że niémogå W poboźnych drogách Páńfkich ftać oboiå nogå. *ZawJeft* 5; ferce wźnieř do Bogå/ Przed ktorego oczymå/ nogi twoiey drogå/ Ktory żywotå twego/ nižeř fię vrodził/ Stopy wřzytkie policzył/ drog w ktorychbyř chodził. *GrabowSet* D4, G4; *LatHar* 110; *KolakCath* B4; y obuřwřzy nogi w gotowořć Ewångeliey pokoiu *WujNT Eph* 6/15, *Hebr* 12/13, s. 866; *SkarKaz* 161b; Zzuy fwe, wzuy boty kowåne ná nogi; Y mów po Polřku, aby zrozumiełi Nålzy *CiekPotrOstr*)?(3; Przykåłd zły po rodźicåch/ rad gęłto wyzywa. Dobry w cnoty vbięra/ y dla nich ořtrogi/ Ná pobudkę tym więtfřzå/ kåłdźie im ná nogi. *GosłCast* 35; *SzarzRyt* Bv.

W poåłczeniach szeregowych (2): *KrowObr* 185; lepiej tobie bez okå/ ręki y nogi/ to ieft/ bez řwieckiey y nawiętfřzey w grzechu poćiechy/ mowi Pan *SkarŻyw* 4.

Przysłowie: V fortuny to fńådnie/ Ze kto ftoiåę vpådnie: A który był dopięro v nięy pod nogåmi/ Påtrzyåę go pochwili/ á ón gårđzi nåmi. *KochPieř* 10.

Frazy: »noga brodzi we krwi, krwiå się pokropi (a. będzie skropiona), omoczy się we krwi; we krwi nogę obmyć, omoczyć« = *intingit pes in sanguine Vulg; rubescit pes in sanguine PolAnt* (4:2:1;1:1): *WróbŻołt* 67/24, Xv; *RejPs* 98v; [sprawiedliwy] obmyye nogi fwe we krwi złořciwego/ Widzåc że fie řam Pan mřci nåd nim krzywdy yego. *LubPs* O3v; Aby fię omoczyłå nogå thwoiå we krwi/ á ięzyk přow twoich/ åby teź łęptał krew nieprzyiácielřkå. *BibRadz Ps* 67/24, I 308c marg; *KochPs* 98; O řmierci coř ciężka ieft/ niedorořłęy młodźi/ Ciężka wřzytkim/ wřzędę twa we krwi nogå brodzi. *GórnTroas* 75, 25.

»(po)ruszyły się, były wzruszony, miały być poruszone nogi; nog ruszyć« = *commoventur pedes, dare in commotionem pedes Vulg* (3:1:1;1): *WróbŻołt* 37/17, N2; Bo fkorom namniey nog fwoich z myeyfcå fwego ruffyl/ Wnet kåždy moy nyepřyacyel wyelce řobye tuffyl *LubPs* K3v, R; *Leop Ps* 37/17, 65/9.

»(po)řliźnie się, powinie się, zachwieje się, potknie się, klękła noga; [nogę powinąć]« = *quid adversi tibi acciderit Modrz* [w tym: czyja (10), komu (5)] [szyk zmienny] (8:5:2:1:1): bo ile kroć klękła nogå moiå/ åź fńadz bliřko řmierci nigdy on [Pan] ratowåć nieomiefzkał. *RejPs* 139v, 56, 106, 190; *LubPs* V3v; Tedy będziefz chodził beřpiecznie drogåmi twemi/ á nie potknie fię nogå twoiå [pes tuus non impinget]. *BibRadz Prov* 3/23; Yåko wřzytfki narody Rzimowi řluzęły Poki mu dořtawåło y mocy ysięly: Tåkże teřz fkoru mu fię powinęłå nogå Ze wřzytfkiego nań řwiåtå vderziłå trwogå *MåczKoch; ModrzBaz* 40v; Iuř fię nic złego nie boię; bych dobrze w ćieniu řmierci chodził/ iuř fię nie pořliźnie nogå moiå: boř ty Pánie zemną ieft. *SkarJedn* 401; *KochPs* 142; *SkarŻyw* 27; *KochFr* 82; W ćię [w grób] låcwa drogå/ řliźnie fie nogå/ Ali lećimy/ Y w pořzrod źimy. *WisznTr* 20; *GrabowSet*

G2v; *LatHar* 163; *CzahTr* I3v; *SkarKazSej* 673b; [Póki auctoritas senatoria wcale była, dobrze się wszystko w Rzeczypospolitej wodziło; jako skoro nogę powinęła, im dalej, tem gorzej rzeczy idą. *PismaPolit* 195].

»powiodą [kogo] nogi« (1): powiodą ie [miasto] nogi iego [ducent eam pedes eius] dąleko pielgrzymować *BudBib Is* 23/7.

»noga stoi (a. stanie), nie ustanie stać« [szyk zmienny] (4:1): Stantes erant pedes nostris in atrijs tuis Ierufalem. Iuz stały nogi naŕze we drzewiach twoich o Ierufalem. *WróbŻółt* 121/2, 25/12; *RejPs* 191; *LubPs* G2; *GrabowSet* V2v.

»nogi najmniej szwankują, szwanku nie wzięły; nodze szwankować nie dopuścić; uchować szwanku nogi« (1:1;1;1): á nie day mię moim Nieprzyjaciółóm w pośmięch: w tym oni lubiuią/ Gdy mnie nogi namnięi szwankuią. *KochPs* 56, 95, 176, 187.

»noga upadnie; aby nie przyszło upaść nodze; nie dać nodze upaść; upadłe są nogi« (1;1;1;1): Ktory [Pan] mocą śwą sprąwił nyebo y thez zyemyę/ Nye da nigdy nodze twej aby vpąć myąłá *LubPs* cc2v, gg5v; *RejPos* 237; *KochPs* 21.

Zwoty: »nie dać błędzić nogam [czyim]« (1): ábowiem on sam zachowyywa żywot naŕz á nieda błędzić nogam náŕfem. *RejPs* 95v.

»błogosławić nogi [czyje]« (1): [Pan] blogoŕławiąc nogi twoie y kądze poŕtąpienie twoie/ obiecuiący sie sam ŕluzyc/ polądziwlyz cie v ŕtołu ŕwego. *RejPos* 346v.

»pod nogami [czyimi] (być)« = *in pedibus PolAnt* [szyk zmienny] (6): *LibLeg* 10/69; abowiem wŕlytka okrągłóć ziemię ięft pod nogami twemi: a ŕlyrokoć nieba nawŕfem wpoŕluffenŕtwie twoiem *RejPs* 134; Rzym głowá ŕwięta wŕlyczykiego/ pod nogami dżiŕia Kąplánŕkimi ięft/ ktory przed tym pánował ŕwiātu wŕlytkiemu. *OrzRozm* Hv; *RejPos* 162v; *BudBib Ex* 11/8; zwyciężyłam przez Chryŕtuŕa Czárta/ y poimáłá. Y ty y pan twoy Dyabel pod nogamiŕcie moimi *SkarŻyw* 152.

bibl. »chramać na obie(dwie) nodze« [szyk zmienny] (2): Czemu nędznicy chramiecie ná obiedwie nodze [*Usquequo vos claudicatis in duas cogitationes PolAnt* 3.Reg 18/21]/ á ięŕliże Bog ięft prawdziwym Bogiem czemu powinney chwały nie dawanie iemu. *RejAp* 88; *CzechRozm* 241.

»pod nogami dłażyć« = *lekceważyć* (1): A ŕzczęŕcie y nieŕzczęŕcie lekce ŕobyę waży/ A przypádłę przygody pod nogami dłaży. *RejWiz* 62v.

»na nogach się dźierzeć« (1): Więrcie mi żeć to barzo ŕlikię mieŕcie/ a przepaŕc tudzięfz/ dżiwnie głęboká/ iako mocnie ŕtąpac a na nogach się dżierzeć niebędzie. *MurzHist* Q2.

»kłaść pod swe nogi, pod nogi sobie włóżyć« = (z)*lekceważyć* (1:1): [człowiek] wŕlytki niebeŕpieczeńŕtwá pod nogi ŕobie włóży *GórnDworz* Ff8; Ale ią [cnotę] dżiŕ wiele ich kładzie pod ŕwe nogi. *CzahTr* I4v.

»lecieć pod nogi« (1): Lud/ choway w opárznoŕci/ ná wŕzem doŕkonáły/ Nieprzyjacięł/ niech leći pod nogi/ zuchwáły *GrabowSet* P3v.

»leżec pod nogami [czyimi], przed nogami [czyimi]« [szyk zmienny] (12:6): czo iáko proch leżyŕz przed nogami Pánŕkimi *RejAp* 20, BB7, [14], 38v, 115, 176v; Nic mi tez nie ŕtráŕzen czárta/ áni piekło iego/ gdyz ięft zborzon á zniŕczón przez thego Páná mego/ á drzy przed możnoŕcią iego/ á leży potłóczony pod nogami iego *RejPos* 110; boć to wŕlytko co ięft s ŕwiátá tego/ iáko ŕmiecie á

iáko plewy leży pod nogámi Páná tego *RejPos* 167, 20, 131, 162v, 166, 167v, 266v, 329v; Poráziłci iá [śmierć] dawno Pan twoy/ y leży iáko obumarła pod nogámi iego. *RejZwierc* 178, 196, 197v.

»leżeć u nog [czyich]« = *prosić* (1): Poyźrzyćie Pánowie poyźrzyćie/ profzę/ ná ten niepotężny tłum ludzi ftórych/ niewiaft/ kápłanów/ y dźiatek niedorośłych/ którzy teraz z płácem/ y z krzykiem wielkim leżą v nóg wálznych *OrzJan* 20.

»proch nog [czyich] lizać« (1): [królowie i królowe] ná oblicza do ziemie kłániác ci fię będą/ á proch nog twoich lizać będą *BudBib Is* 49/23.

»mieć pod nogami« [w tym: *swemi* (3)] [szyk zmienny] (7): dwanáście gwiazd ktore Ián fwięty widziál na głowie niewiafty/ w flońce obleczonee maiątz mieliątz pod nogami fwymi *OpecŻyw* 186v; *RejAp* 99v, Ff4; *RejPos* [136]v; *SkarJedn* 389; Gdzie zarze wchodzą/ y gdzie západáią/ Wlęzy niech imię páńłkie wyznawáią. Ten ma narody wlytki pod nogámi *KochPs* 173; á tego Egloná czártá ktory nam tuczyć ciáło każe/ zwyciężaymy y mieymy go pod nogámi náłzymi. *SkarŻyw* 560.

»przed nogi [czyje] nieść, do nog [czyich] znosić« (1:1): Przyczyńcie fię wy/ żeby [Bóg] žal odwrocił/ Przed iego nogi/ nieście lzy rzewliwe *GrabowSet* G2; do nóg máieftatu wálzýy kró: M. vbóztwo fwoie znořą: pieniądze náwet które máią/ y gárdło fwoie zá zdrowie królestwá wlyfłtkiego okázuią *OrzJan* 112.

»nie obrazić (a. nie zbić) (o kamień a. kamyk) nogi, nie ugodzić nogą na ostry kamień (a. krzemień), nie obrazić się w nogę; noga nie ugodzi na ostry kamień, o kamyk nie może być obrażona« = *non offendere ad lapidem pedem PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (22:2:1;1:1): A fíadz práwie wręku fwoich [aniółowie] będą piáftowác cię y ftrzedz/ ábyś y o kámyk nieobráził nogi fwoiey/ á beřpiecznie będzieř chodźil między frogimi y iádowitemi zwierzęty *RejPs* 136v; *MurzNT Luc* 4/11; *BielKom* D3v; *LubPs* V v; *KrowObr* 179v, 215v; *RejWiz* 172v; *Leop Luc* 4/11; *RejAp* AA6v; iz táka piecza á táka opátrność Páńłka ieřt o káżdym wiernym iego/ iz y o kámyk namnieyřzy ná drodze leżący nigdy żaden obrázić nie może nogi fwoiey *RejPos* 276v, 69v, 71v, 116, 222v, 269v (8); *RejZwierc* 69; *CzechRozm* 47; *KochPs* 139; ábyfmy wedle przemożenia náłzego/ řpraw iego [Zbawiciela] nářładowáli á ná tey drodze żywotá te⁸⁰/ nogi náłzey nieobrázili. *SkarŻyw* 497; *ReszPrz* 10; Gdzie nogá twoiá nieraz vgodzi/ Ná oftry kámieñ błędu řliřłkiego *ZawJeřt* 37; *CzahTr* Fv; *SiebRozmyřl* F; *WujNT Matth* 4/6, *Luc* 4/11.

»z rąk i nog otrząsnąć okowy« (1): COro Syońłka [...] Z rąk y nog twoich otrząřni okowy/ Wyrwi z niewoli/ ozdoby twey głowy. Ciernie precz wykop/ y ofet kolący/ [...] á myřli fwych zbytek/ Porzuć pod nogi/ Pánu twemu wlyztek. *GrabowSet* Q4.

»pocałować nogi [czyje]; pocałowanie nog [czyich]« (1:1): A wy teř nędzni Cefářzowie fwiátá thego/ [...] włęknicie fię thego zwirzchniego Páná á Krolá fwego/ á padńcie/ á pocałuycie fwięte nogi iego/ áby fię kiedy nie rozgniewał *RejPos* 253; A iá przelęklzy fię máieftatu twego/ á miłostíą y przyzwániem twoim pokrzepiwřzy fię/ idę ochotnie do pocałowania nog twoich iáko Mágdálená *SkarKaz* 161b.

»podbi(ja)ć, podbijanie pod nogi [czyje]« (3:1): y nie przeco innego teř řą zábici z Pánem Kryřtuřem pořpołu Apořtołowie řwięci/ iedno że oni podbijáli pod nogi vrzędu fwego Kápłáńłkiego/ wlyztek řtan Swiecki/ krwią fwą/ Iurisdicyą fwą Kápłáńłką okupuiąc. *OrzRozm* G4v; *OrzQuin* R3v; *CzechEp*

23; Abowiem Pan wyłoki y ftráfzliwy iest/ Krol wżezgo świátá moźny. Podbił pod nas rozliczne narody/ á lud rozmaity pod nogi náłze [*Subiecit populos nobis et gentes sub pedibus nostris Vulg Ps 46/4*]. *LatHar* 364.

»(po(d))dać (się) pod nogi« = *subicere sub pedibus (a, pedes) Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (19): *WróbŻolt* 46/4; *RejPs* 70v; A przeto nabłogolláwyeniły ojczę/ ofyárucę syc podáyac pod nogi twego [*Leona papieża*] błogolláwyeniłwá ze wślyłtkim com yełt/ y co mam. *KromRozm I* 13; *Diar* 89; *BibRadz Hebr* 2/8, *1.Cor* 15/27; *HistRzym* [39]v, 69; iż do ciebie [*Pan*] dobrowolnie łam przyść chce/ á iżci wślytko poddał pod nogi twoie á w pośłufzeniłtwo twoie. *RejPos* 3v, 87v; *RejPosWiecz*² 92; *CzechRozm* 25; *KochPs* 25, 170; *KochPieś* 15; *LatHar* 631; *WujNT 1.Cor* 15/26, *Eph* 1/22, *Hebr* 2/8.

»(po)deptać nogami, poddeptać pod swoje nogi, pod nogoma zdeptać; podeptać mają nogi; nogą podeptany« = *okazać swą wyższość, pokonać* [szyk zmienny] (5:1:1;1:1): *LibLeg* 11/56; *RejKup* k2v; *KrowObr* 175; *RejPos* 174v; [*aby Bóg*] wślytki fałłze rázem y zksiąg y z ferc ludzkich wykorzenił/ Szátaná (ienż tey ftokłofy náfiál) pod nogomá náłzemá zdeptał *BudNT przedm* d3v; Niechay mię hárdy człowiek nie depce nogámi/ Niéchay mię niepoboźny nie tyka rękámi. *KochPs* 51; *ZawJeft* 28; *GosłCast* 15; *SzarzRyt* D2.

»nogami (po)deptac (a. podeptawác), dłażyć; podeptanie nog« = *niszczyć; conculcare in pedibus HistAl, PolAnt; calcare super aliquem Vulg; conculcatio pedum PolAnt* [szyk zmienny] (6:1:1): *HistAl C; Leop Iob* 18/14; Izali to wam máło iż fię páłtwilki dobrymi páścieie/ że ołtátki pástwiłk wálłzych podeptuieicie nogámi fwoiemi? *BibRadz Ez* 34/18, I 436b *marg*, *Ez* 34/19; daná nam iest od Bogá moc/ ábyłmy was ftárégo wężá plemię/ y piekielná gádźinę/ nogámi fwymi/ to iest/ prawdą Bożá/ y łczyrą wiárą powłłzechná náłzáz/ deptáli/ niłczyli/ itéz martwili. *OrzQuin* L4v; *CzechEp* 361; obyczáiem oney nároźłzey bełticy v Danielá [*okrucieństwo tureckie*] wślytko przed łobą nie tylko poźyra/ ále też nogámi depce/ kruzzy/ y wniwecz obraca. *PowodPr* 9.

»po(d)łozyc (a. kłaść, a. pokłádać, a. być podłozony) pod nogi (a. nogę), pod nogami; połozyc (się) (a. kłaść, a. pokłádać, a. być połozony) przed nogi, przed nogami« [*w tym: kogo, co (34), komu (2), czyje(-q) (34)*] = *ponere a. subicere sub pedibus Vulg; ponere sub pedes PolAnt* [szyk zmienny] (27:2;7:4): *PatKaz II* 55v; A połozywłly fie [*wszyscy narodowie*] przed nogámi iego [*Pana*]/ wśtráflywłly fie mieycie wpowádze wielmoźny máiełtat iego/ wyłlawiáiac to y miedzy pogány *RejPs* 142, 90v, 124, 143, 165, 199; *KrowObr* 243; *RejWiz* 52v; *Leop 1.Cor* 15/25, 26, *Eph* 1/22, *Hebr* 2/8; Przetoż ná ten czás przed nogi iego [*Boga*] świętey miłosci iako zá wdźięcznielłzáz ofiárę tę náłzę pracą pokłádamy *BibRadz* *6, *1.Cor* 15/25; A podłoz iá [*duszyckę swoję*] s pokorná á vniżoná myłłá pod nogi Pána tego/ kthory ná nię dekret ták ferowác raczy. *RejPos* 228v; Thu iuz łrogość łaski krolewłkicy á pomłly iego [*Pana*] włłthánie/ á iuz przelłthánie łłuc łá łłumic onych krolow á onych niewiernych mocarzow łwoich/ á pokłádać ie pod nogi łwoie *RejPos* 232, 79v, [136]v, 145v, 191v, 212 (15); *RejPosWiecz*² 92; *KuczKat* 55; *CzechEp* 328; Dźis przed święte nogi twoie/ Kłáde ia šíroctwo moie/ Weś mię ná łwá opiekę/ Pod oycowłką rękę. *WisznTr* 29; Bołłnym Pánię/ k tobie łwá chorobę/ Przed nogi kłáde/ y nędzná ołobę Vlecż mnie prołłzę/ lekarzu prawdźiwy *GrabowSet* T2; *WujNT 1.Cor* 15/25; *SiebRozmyśl* H3v, K2; A ná ten czás vpádłly y łługá vbogi/ Ten máłly vpominek kłáde przed twe [*króla Zygmunta III*] nogi. Te wierłlyki krociucżkie ten ci dar dáruię *CzahTr* G; *SkarKazSej* 693b.

»po(d)rzucić, miotać *itp*, pod nogi, przed nogi, (po)ścielić pod nogi« [szyk zmienny] (18:5;2): *LubPs* C, M4v; iż Náuká á mądrość Krolewka przewyższa y z kłoby fwey wybija/ wżytki náuki y mądrości ludzkie/ y pod nogi fwoie wżytki podmietaie *OrzRozm* A2v; *OrzQuin* L4v; A ziemiá y ze wżytkami pożytki y rofkolżami fwemi podrzucona iest pod nogi nálze á pod opánowanie nálze/ á poślufzeństwo nálze. *RejAp* 9; A miotać kwiatki pokorney próšby á modlitwy twoiey pod nogi iego. *RejPos* 3v, 3v, 4 [2 r.], 14, 72, 85v (16); komu łów dołtanie Twoię siłę fláwić/ pánie? Twóy łtrách tobie wżytki ściiele Pod nogi nieprzyiaćiele. *KochPs* 94; *GrochKal* 7; *GrabowSet* Q4; *JanNKarGórń* G4.

»nogi podwrocić« (1): Po práwey łtronie gdzie lie włfczynála nędzá moiá/ nátychmiałth powłtáli: nogi moje podwroćili [*pedes meos subverterunt*]/ y łćifnėli iákoby wálmi/ łćiełfkámi fwoiemi. *Leop Iob* 30/12.

»pod nogami polec« (1): iłz [*hereticy*] ná to wżytkę dułżę fwoię wáżá áby prawdá Boża/ pod ich nogámi poległá: żeby fię tyło oni przy fwey w rozumie hárdości zołtác mogli. *SkarŻyw* 59.

»na śliskim gruncie położyć nogę« (2): Ażem włzedł/ pánie/ do przybytku twego/ Támem obaczył przyłżły czás káždego. Ináczėy tego powiedźić niemogę/ Ná ślilkim gruncie położyli nogę. *KochPs* 108 [*idem*] *GrochKal* 13.

»nogi (a. nogę) [*czyje gdzie*] posta(no)wić« [szyk zmienny] (9): A połtáwiłes nogi me ná drodze bełpyeczney *LubPs* O2, H2, Lv; *Leop Ps* 39/3; *SkarJedn* 365, 401; *KochPs* 42, 58; Acźci y w tym iáko y w inłżych rzeczách/ niewie łam X. K. gdzieby miał nogę fwá połtánowić. *CzechEp* 209.

»postawić przed nogami [*czyimi*]; przed nogi [*czyje*] postawiony« (1;1): vciekay lie mocno do onego zwirzchniego páłterzá fwego/ á połtáw przed nogámi iego tę nędzną owieczkę fwoię á dułżyczkę twoię *RejPos* 124v; *ZawJeft* 34.

»nie poszlakować nogi [*czyje*]« (1): Ná morzu ściéłżki twoie/ ná wodách drogi: Ale nie połzlákował żaden twéy nogi *KochPs* 114.

»potłoczyć, być potłoczonym nogami« = *pedibus conculcare Vulg* [szyk zmienny] (5:2): *RejPs* 136v; *LubPs* E2; Ni Iálżczorká/ áni Wáż/ áni wżyłcy Smocy/ Nie mogá nic vcźynić/ bez they Bołkiey mocy. A wżytki ty frogości nogámi wiernego/ Mogá być potłoczzone/ iedno w imię iego. *RejWiz* 110v; *Leop Is* 28/3; gdy czáłu łádu fwego łrogięgo/ [...] podniefie łrogię łceptrum krolewkie fwoie/ á będye tłukł/ gromił/ á niłżczył ony krole/ á ony mocarze/ á ony wżytki łprzećiwniki fwoie/ á potłoczy ie nogámi fwemi. *RejPos* 233, 85; *RejZwierc* 206.

»potłumić pod nogi« (1): Potłumi ludzie pod nás/ á narody pod nogi nálze [*Ducet populos subter nos et nationes subter pedes nostros*]. *BudBib Ps* 46/3[4].

»(po)wstać, podnieść się na nogi; podnieść nogi« [szyk zmienny] (5:2;1): gdy wzrzyłz nas wiakiem niebełpieczenłtwie náłsem powłtan miły pánie na nogi fwoie a nieomiełżkaway na ratowanie náłse *RejPs* 87v, 108v; *LubPs* R2v; áby kiedy Pan nie powłtał ná nogi fwoie/ á nie łtárł was iáko zdzyeblká miedzy páłcy fwemi *RejPos* 253; *RejZwierc* 265; Włtanie zásię ná nogi co było vpádło/ Y łpráwiłz/ co iest pułto/ żeby záś ośiádło. Y będye znáczna Troia *GórńTroas* 35, 43; *CzahTr* C3.

»prześć nogami suchemi« (1): łtoiąc iuż nád tym mizernym morzem łklánym/ przełzedłzy iuż nogámi łuchemi przez wżytki burzliwości iego *RejAp* 129v.

bibl. »rozzrzucić sieć na nogi« (1): Z wyfokości zellał ogień w kości moie/ á wyćwicył mię: rozrzucił lieć ná nogi moie [*expandit rete pedibus*]/ y obrocił mię wzad: położył mię opuściła/ cały dzień żałością łkonaną. *Leop Thren* 1/13.

»sprawić (*a.* sprawować), dowieść, naprowadzić nogi na drogę (*a.* ku drogom) pokoju; noga prosto chodziła, stanęła w prostości; aby się prostowały nogi; wyprostowanie nog na drogę pokoju« = *dirigere pedes in viam pacis Pol Ant, Vulg; pes ambulavit a. stetit in rectitudine PolAnt, Vulg* (3:1:1;1:1;2): Dowiedz panie iezu kryfte nogi moie na drógę pokoiu/ ijjzych zrak wślytkich nieprzyiácieli moijch wyzwolony/ wielbil ciebie *OpecŻyw* 97, 12v; *MurzNT Luc* 1/79; *BibRadz Ps* 25/12, *Eccli* 51/20, *Luc* 1/75[79]; Iż iuz oto zyáwi fie świaćłość tym kthorzy liedzą w ciemności łmierci. [...] ktorzy będą łprawować nogi łwoie ná drogę pokoiu. *RejPos* 16; *ArtKanc* A18v; *LatHar* 46; *WujNT Luc* 1/79.

»na nogach stać« (1): á w innych žiemiach/ włzędy pokoy połpolity/ zá ktorem Wolność ná nogách łtoi *GórnRozm* C2.

[»i nogami i rękoma się starać«: y nogámi/ y rękómá (iáko mowią) ze wślytkich sił o to fie łtárác przyłiągł *StryjKron* 565.]

»[w co] nogę stawić« (1): Więć ták/ vbołtwá/ łzczyre/ świaćtobliwe Vłtawy gwałcząc/ deptać chcełz włzeteczna/ Y w iego rżady/ śmiełz łwá nogę łtáwić? *GrabowSet* G3v.

»stawi(a)ć, podnieść na nogi« [*szyk zmienny*] (6:1): *GliczKsiąż* I3; *Erigere in gradus*, Podnieść ná nogi. *Mącz* 350c; którzy wołáiąc Rzeczpołpolita/ Rzeczpołpolita/ płuia Rzeczpołpolita; á łwoię włafná ná nogi łtáwia/ džiwnym fortelem y práktyką. *OrzQuin* C4v; náłtáią tákie práwá/ ktore władzą Krolewłką z gruntu wywracáią/ á równość/ ktora nieiakiem łpołobem ielt dobra/ á nie iákiem zła/ łtáwiaią ná nogi. *GórnRozm* D2v, I4v; *KochWr* 21; Potym którzykolwiek tego Lechá z Czechem ná nogi łtáwiaią/ ták niedowodnie tego łwégo mniémánia popieráią/ że y łynów ich/ álbo potomká iákiégokolwiek włafnie miánować nieumieią *KochCz* A4v.

»stawiać sidła nogam; zadzierżana będzie noga w sidle; sidła nagotowmno nogom; usidlenie nog« = *tenebitur planta laqueo Vulg; facere in laqueum pedibus PolAnt* [*szyk zmienny*] (2;1;1;1): Ráčż vłkromić ty co nogam mym sídlá łtáwyáli/ Trapyąc dułłę mą chytrze doł podemną kopáli *LubPs* O3; *Leop Job* 18/9; *BudBib Sap* 14/11; Iam ciebie vwielebił łam z łwey wielkiey mocy/ á tyś łtawiał sídlá nogam mym we dnie y w nocy. Iam cie przed nieprzyiáćioły obłokiem nákrzył/ á tyś mię zdrádził, iął, zwiázal, wślytko opak czynił. *ArtKanc* E14; PATrz Pánie BOże moy iáko świat wślytek pełny ielt sídeł pożádlivości/ ktore nágotowano nogom moim. *LatHar* 589.

»tęptać nogami« (1): Abowiem Pan Bog thák mowi Przeto iżeś [*miasto Rabbath*] klałkáło rękámi/ á tęptáłoś nogámi [*dilatate te (marg) percussisti (-) in pede*]/ y wefeliłoś fie vprzeymym łercem wzgárdzáiąc Izraéla. *BibRadz Ez* 25/6.

»umocnić (*a.* zmocnić), pokrzepić (*a.* ukrzepczyć), utwierdzić nogi« [*szyk zmienny*] (5:2:1): *RejPs* 83v; Oto on vmocnił nogi łwoich świaćtych/ A źli będą błędzić w ciemnościách przekłętych *LubPs* hh2v, aa2; chocia fie [*święci*] trochę połlizną/ wnet/ gdy im nogi ich Chryłtus vkrzepczy/ y rękę/ áby nieupádlí do końca/ podkláda/ po czárćie depcą *SkarŻyw* 136; *GrabowSet* F2v; Vmocni nogi

moie ná drogách twoich [*Perfice gressus meos in semitis tuis Vulg Ps 16/5*]/ áby nie sftąpiły z plácu ftopy moie. *LatHar* 83, 613; *GosłCast* 44.

»nogi umyć; nogi nie umyte« (1;1): *WujJud* 204v; że y ten który vmyty [...] ieft/ przecie potrzebuie áby nogi vmył [...] ábo ná tym świećie/ przez godne owoce pokuty/ [...] ábo więc ná onym świećie/ w czyścú muśi nogi vmyć *WujNT* 361.

»(u)paść (a. (u-, przy)padać) przed nogi, przed nogami, pod nogi, do nog, u nog, pod nogami« [*w tym: czyje (57), komu (2)*] [*szyk zmienny*] (22:18:9:4:3:3): *RejPs* 105, 127v; *Kogos zowiez mocznieyłego. O krom Pana Chrišta íwego. Ktory włemu pokoleniu Wzyął kazdą mocz y ftworzeniu Chcze by fię go wftytchy bały Przed nogy iego padały. RejKup* i7, ee3; *RejWiz* 52v; *OrzRozm* I4v, Kv; *RejAp* AA5v, 8, 88, 103, 129v, 145, 172; *Abowiem vpádło napirwey kfiążę fwiáthá tego przed nogámi iego/ á porážona á zwiázána zoftáá márna moc iego RejPos* 29; *Iż ten Bog náız wielki Bog/ á krol wielki nád wftytkimi krolmi. A ták podźmy chwalmy/ płáczmy/ á vpadńmy przed nogámi iego/ ábowiem to ieft pan náız á mychmy włafny lud iego/ y owieczki páftwiłká iego. RejPos* 53v; *Ale on wolał thego czekáć z láłki Páná íwego/ á nigdziey nie odftąpił od niego/ á nie vpadł przed nogi czártá onego íprofnego/ á nie słuchał rády iego. RejPos* 72v; *Nie czyńże mu lekkości iáko Pánu cí niewdzyęcznicy vczynili/ ále s tym dzyefiáty vpadń przed nogi iego/ á dzyęku y mu zá ty nieznośne dobrodzyeyftwá iego RejPos* 216; *Ták iż wftytki źwirzétá y wftytko ine żywiące służą á pod nogi vpádaiá człowieká nędznego. RejPos* 222, 3 [2 r.], 13v, 14, 15v, 16v (33); *RejZwierc* 42; *BOże w miłóśierdziu íwoim nieprzebrány/ V twych nóg vpadam iá człowiek ztrofkány/ Smiłuy fye nádemną/ zetry moje złości/ Omyy mię/ oczyść mię z moich wfteteczności. KochPs* 76, 99; *lecz łzy iedney niewypuścila/ ftánęá niewzrufzoná/ y pádaiác do nog Chryftufowych/ iákoby ie w ręku miała SkarŻyw* [197]; *CzechEp* 25, 101; *WisznTr* 28, 29; *KmitaPsal* A2v; *Vpadam tedy/ Boże/ przed twe nogi/ Serdecznie profząc/ ia grzełznik vbogi/ Byś słowá íwoie wfpomniawfzy/ nádemną Láłki íwey vżył/ w íąd nie wchodząc zemną. GrabowSet* T; *LatHar* 639; *ábych Cię pod ofobą chlebá vczcił/ y iáko obecnego tu w tey táiemnicy Páná mego naniźszá pokorá duřzá y cíátem przywitał/ y do nog twoich vpadł/ poddánítwo wftytko moie y to com ieft tobie oddaiác/ y twoię nádemną nawyźszá moc y pánowanie wyznawaiác. SkarKaz* 160b.

»uwikłać w sieci, upętać nogi [*czyje*]; uwikłają [*kogo*] nogi« = *immittere in rete pedes; involvent pedes Vulg (1:1;1)*: *Swiátłość zácmi fie w przybytku iego: y fwiećá ktora nád nim ieft będzie zgáłfona. Sćifną fie kroki mocy iego/ á zepchnie go ná íłyię rádá iego. Bo vwikłał w fieci nogi íwoie/ á w plánach iey chodzi. Leop Iob* 18/8, 18/11; *KochPs* 204.

»za nogi wisieć« (1): *A tákże zefłtemu w leciech á fzedziwemu á prawie iáko zá nogi obiołzonemu/ máło mu fie nie lepiej zaráztem iuz ochynáć/ niżli ták długo zá nogi wifieć á czekáć RejZwierc* 166v.

»wlec się na nogach« (1): *Zimá pełná włośilkow śniegowych Náftąpiłá/ wlekąc fię ná nogách lodowych. RybGęśli* B4v.

»nogę [*gdzie*] włożyć« [*szyk zmienny*] (2): *Záczym Pogánítwo ięło one śliczne kráie pośiádác: Y gdy Monotelitowie z Aryanow wylężeni/ Pánítwá one nabárziesy kácerftwem íwym zaráżili/ po Cefárzu poboźnym Herákliuśie/ tám Sáráceni ábo Turcy do onych Pánítw nogę włożyli. PowodPr* 32, 33.

»okowy, pęta na nogi włożyć, w żelazne pęta nogi okować, dać nogi w okowy« (1:1:1:1): *LubPs* Y; Daleś nogi moje w okowy [*pones in cippo (marg) ponis in compedes (-) pedes meos*]/ które się wiadły w kostki nog moich (*marg*) Przez okowy rozumie vtrapienie kthorem iest ściśnion. (-) *BibRadz Iob* 13/27; *KochPs* 158; Któremu [ojcu] frogi błąd fwe okowy Ná nogi włożył. *ZawJeft* 29.

»jedną nogą (w-, wy)stąpić, stać« [szyk zmienny] (2:1): Ony lepak ktorzy iuz iedną nogą z Bábilonu byli wyftąpili *BudNT przedm* a4; dány był do Rzymu ná świecką náukę. tám gdy iufz był iedną nogą do náuk wftąpił/ ná zad się wrocił. *SkarŻyw* 248; *CzahTr* E3v.

»prawą nogą [w co] wstąpić« = *dobrze co zacząć* (1): á máiac to [król] przed obą [*lege: sobą*]/ prawą nogą (dáli Pan BOG) wedle Przyśięgi fwey w Exekucyą wftąpi *OrzRozm* F2v.

»wyrwać (a. wybawić) nogę z siideł, z (od) upadu, od potrącenia; wyzwolić, wyjąć z sidła nogi; wyzwolić z pęta nogi; wywieść z sieci nogi« = *eripere pedes de lapsu Vulg; educere e reti pedes, eripere pedem ab impulsu PolAnt* (1:2:1;1:1;1;1): *WróbŻolt* 55/13; On [*Pan Bóg*] wymye s sidła nogi co mnye zli ftawyáya. *LubPs* G; *BibRadz Ps* 24/15, 115/8; *BudBib Ps* 115/8; *KochPs* 35; *SkarŻyw* 414; Iesli diamentowé goździe mus ma w ręku/ Któremi natwárdźęgo vmié pożycz fęku Ani ty wyfwbodźifz fercá z ciężkiéy trwogi/ Ani z okrutnéy śmierci siideł wyrwiefz nogi. *KochPieś* 1.

»nogami wzgorę wywrocic (a. przewrocic (się)), obrocić, postawic, wirzgnąć, wywrocony, [nogami do gory stanąć]« [szyk zmienny] (5:1:1:2:2): *RejZwierz* 102; Ták że y wy tą vporną Exekucyą wálzą/ Rzeczpołpolithą pewnie wzgorę nogami wywrociacie. *OrzRozm* B2v, E4v; Widzifz iáko tu wypadł z siidla ná hárcu Kácérz/ y przewrócił fye lam od rázu fwoiego wzgorę nogami/ widomą rzeczą/ ná głowę porázon/ ze wízytką Ordą fwą. *OrzQuin* Aa2v, K3v; *KochPs* 134; *CzechEp* 105, 126; Ztąd tá wízeteczność vroflá tu domá/ Aż wzgorę Polfka wirzgnęlá nogomá. *PudlFr* 9; *GórnRozm* L4v; *SkarKazSej* 694b; [wízytke potwarzy nieprzyacielskie/ da Pan Bog/ że nogami do gory ftanáć muflzá/ iáko dawno mowia. *PrzestrObr* B].

»nogi nad obłoki wznieść« (1): Pychá z twoią hárdością/ áczyby się podnioflá/ Y nogi nád obłoki/ głowę wyżfzey wznioflá *GrabowSet* D4v.

»zetrzeć pod nogami; starty nogą« = *conterere sub pedibus PolAnt, Vulg* (4;1): *BudBib Thrcn* 3/34; *ReszList* 178, 179; Pámiętay Pánie/ zem proch/ ftarty nogą/ Pátrz/ iákom zniżon/ vftáwiczną trwoą *GrabowSet* I2; A Bog pokoju niechay zetrze fátáná pod nogami wálzými w rychle. *WujNT Rom* 16/20 [*przekład tego samego tekstu BudBib, ReszList* (2)].

Wyrażenia: »krewkie nogi« (1): Odcyągałem ya od káždy obfędliwey drogi/ Ony nędzne á bárzo mdle moye krewkye nogi *LubPs* bb4.

»liche nogi« (1): Ten nas/ z fwey dobroci żywéy/ Odiął śmierci vkwápliwey/ Ten vchowál/ w ciężkie trwogi/ Szwánku náfzé liché nogi. *KochPs* 95.

»mdle (a. zemdlone), upadłe nogi« [szyk 2:1] (2:1): *LubPs* bh4; *RejPos* 237; Iáko poftąpić wzgorę mam/ á ia fláby/ flábego y wátęgo zdrowia y nog zemdlonych/ á takim będąc tłomokow y worow świeckich zabaw/ piędędy/ bogáctwa y niepotrzebney ftráwy przyczyniam y ná się kláde? *SkarKaz* 123b.

»możność nog« (1): ZBawicielu náfz a panie: ktorýs iest prawdziwy Bog y człowiek: položywflý duflę náfse przed możnością nog twoych požádlíwie wołamy ktobie *RejPs* 64.

»nędzne nogi« (1): *LubPs* bb4 *cf* »krewkie nogi«.

»obie(dwie) nodze« (3): Prośię cie miły panie oczyści tobie żądze moie/ a na obiedwie nodze/ to ieft na oboiéy lafce oczyszcienij ij zapáleni/ ku tobie oczizficielowi memu bezpieczniey przyftąpię. *OpecŻyw* 97. *Cf* »chramać na obiedwie nodze«.

bibl. »piękne, śliczne (są, będą) nogi« (5:1): Ale iákoż będą fluchác bes káznodzieie? A zás iákożf będą kázác/ iefli nie będą polláni? iáko nápiáno ieft: O iáko piękne fą nogi tych kthorzy opowiadáią pokoy [*Quam speciosi pedes evangelizantium pacem*]/ y ktorzy opowiadáią dobrá? *Leop Rom* 10/15; *RejPos* 84v, 123, 189, 288v; *WujNT Rom* 10/15.

»nogi plugawe« (1): Przeto tedy nie wftyfcy do niebá zá rázem idą/ że/ choć fámi fą czyści/ iednák nogi plugáwe y nie vmyte máią/ z ktorými fie do niebá wnidz niegodzi. *WujJud* 204v.

»podeszwa nogi« (1): Poftąpienia moie były mocne ná drogách twoich/ á podeftwy nog moich nie polliznęły fie [*ne declinent pedes mei*]. *BibRadz Ps* 16/5.

»podnożek nog, nogom (a. nodze), pod nogi; ławka nog« = *scabellum pedum Vulg, PolAnt* [*szyk* 54:1] (46:7:1;1): Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Ażec położę nie przijaciele twoie/ ławką nog twych *WróbŻołt* 109/1; *RejKup Zv*; *MurzNT Matth* 22/44; *LubPs* O5v, Xv, Z2v [2 r.], dd2v; nieieftęście tedy fludzy/ przyacięle/ ále nieprzyacięle iego/ ktore Bog Oćiec niebieski obiecał Synowi fwemu vtznić podnoftkiem nog iego. *KrowObr* 104, 165v; *Leop Ps* 98/5, *Is* 66/1, *Thren* 2/1, *Matth* 22/44, *Ad* 2/35 (8); *BibRadz* 1.Par 28/2, *Is* 66/1, *Hebr* 1/13; *RejAp* 46v, 92v, 180v; *RejPos* 22v, 24, 78, 139v, 229v, 293v; *WujJud* 176v, 241v; *RejPosWstaw* [21³]v; *CzechRozm* 177, 180; *CzechEp* 169, 170 [2 r.], 171 [2 r.], 173, 284; *WujNT* 5, *Matth* 5/35, 22/44, *Mar* 12/36, *Aet* 7/49 (9); *PowodPr* 9; Nie tyloś mię ftworzył/ áleś mię nowym práwem zá drogą krwiá fwoią kupił. Przyimi od podnożká nog twoich/ odpoddánego y nalizfzego kmiećia twego/ od prochu ftop twoich/ ten pokłon. *SkarKaz* 160b, 243a, 244b.

»proch nog, pod nogami, przed nogami« = *pulvis pedum PolAnt* (2:2:2): Albowiem on baczy nikciemność nallę á izechmy nieináczey fą iedno iáko proch pod nogámi ie⁸⁰ *RejPs* 150v; *RejPos* 198v, 201; *BudBib Is* 49/23; fluchác trzebá Bogá twego Abráhámie. on Pan y Bog: tyś flugá y proch pod nogá iego *SkarŻyw* 286; Day też Pánie cierpliwość tym máluczkiem v swiátá wżardzonym nędzniczkom/ po ktorých swiát depce/ á zá proch ich nog twoich poczyta *SkarKaz* 85b.

»rozciągniony (jest) pod, przed nogami« (1:1): á mocy niebieskie zewftfech ftion fą rolćiągniony pod nogámi twemi. *RejPs* 151v; *RejPos* [77]v.

»stopa nogi« = *vestigium pedis Vulg; vola pedis PolAnt* (3): Rácżze przeprawić tve fcyeffki mnie bez káżdey trwogi/ By poruffone nye były ftopy moyey nogi. *LubPs* D4; *Leop Ez* 43/7; *BibRadz Ios* 1/3.

»święte nogi« [*szyk* 7:2] (9): Podnoścy z wyelką flawą Páná Bogá nállęgo/ Wfflyfcy chwálcie podnożek swiętych ná wflem nog yego *LubPs* Xv; fiądżze rádżęc ná zyemi co nabliżey v swiętych nog iego/ á vniżay fie co nawięcey przed swiętym Máyeftatem iego *RejPos* 184v; A iákoż mu nie ma vftáwicznie tymi łzámi fwemi pokrąpiác y pocierác thych swiętych á błogofłáwionych nog iego/ y wftytki ine chwały y dzięki czynić iemu *RejPos* 311, 3v, 106v, 184v, 253, [310]; *WisznTr* 29.

[*peryfr.* »trzecia noga z lasa« = *laska*: [*stary*] Idzieli gdzie to trzecia nogá z lálá plúzy *KołakWiek* Cv.]

»uwiązany za nogę, związanie nog« (1:1): Ták/ powiáda/ człek w grzechu leżác/ wwiázány iest od czártá zá nogę: gdy chce co dobrego czynić/ czárt przez zły zwyczaj który wziął w grzechu/ niedopusći/ á do siebie go targa *SkarŻyw* 338; *SkarKazSej* 672a.

Szeregi: »nie tylko nogi, ale wszystkie insze członki«: gdyż on [*Chrystus*] nie tylko nogom/ ále wżytkim inżym członkom może bezpiecznie rzec/ nie trzeba mi was/ bo fię on bez wżytkich/ obiść może *NiemObr* 30.

»nogi, głowa; od głowy do nog« (1:1): rozwiń y zwártuy go [*ludu żydowskiego krolestwo*] od głowy do nog *OrzRozm* D4v; *GrabowSet* D4v.

»ręka i (abo) noga« [*szyk* 2:1] (3): *WujNT* 76; izali nas kátom írogim ná zwiázanie nog y ręku/ y ná wrzucenie w ciemności wieczne nie podádżá? *SkarKazSej* 672a. *Cf* »z rąk i nog otrząsnąć okowy«.

a) *Metonimicznie: Człowiek jako całość* (48) : Nie vpodoba íobie nog mężá namožnieyszego/ Ale fie Pan w tych rołkocha ktorzy fie go boiá *LubPs* ff2v; *Leop* 4.Reg 21/8; *BibRadz Act* 5/9; *BudBib Iob* 31/5; *WujNT Act* 5/9; Bo mię ná coś inżzego Pállás obrociłá/ Y żadney przed fię rzeczy brác nie dopusćiłá. Vczonych náuk Páni rod wiedzie od Bogá Aż by ma iey wzięty bieg odpráwiłá nogá. *WitosłLut* A2.

W połączeniu szeregowym (1): potrzebá/ áby wiela ludzi oczu y wżu/ y nog/ y rad wżywáli/ chcáli dobrze á porządnie wżytkie rzeczy íprawowác. *ModrzBaz* 24v.

Frazy: »nogi íść muszá, wchodzie będą; postápienie nog« = *ingredientur pedes PolAnt* [*szyk zmienny*] (1:1:1): *RejPos* 262; iáko gdyby ktho wyrzawfzy biálá głowá nierządnie fie ku niey miał/ zá ktorá iużby thez nogi íść mufiály/ á ręce wzyác ku wypeñnieniu oney nierządney चुći fwey *RejPosWstaw* [110²]v; *BudBib* 3.Reg 14/12.

»kłania się noga« (1): Niechay tho práwo idzye zrzádzone od Bogá/ Niech fie ná Imię iego kłánia káżdá nogá. *PaprPan* B2.

»lenia się, leniejá, omieszkały nogi« [*w tym: czyje* (2)] (1:1:1): czemu omieszkały nogi [*tardaverunt pedes*] woźnikow iego? *Leop Iudic* 5/28 [*przekład tego samego tekstu*] *SkarŻyw* 560; Dziś fię oczy płáčzem mieniá/ Do tańcá fię nogi leniá. Látá z ítátkiem káżdá siedzieć *CzahTr* H3v.

bibl. »w domu swym nie mieszkają nogi [*czyje*]« (1): [*niewiasta w ubiorze nierządnic*] Wrzáfkliwa byłá á przewrotna/ wdomu íwym nie miefzkaiá nogi iey [*in domo sua non habitabunt pedes eius*]. *BudBib Prov* 7/11.

»odpoczynęła noga« (1): Ktora [*golębica*] gdy nie náłázłá gdzieby odpoczynęłá nogá [*requiesceret pes*] iey/ wrociłá fie kniemu do Korabiá/ ábowiem wody były ná wżitkiey ziemi *Leop Gen* 8/9.

»noga nie postała« [*szyk zmienny*] (2): Pogáńftwo wefzło do íwiátnice: gdzie Pánie zákazowáles/ áby niepoftalá nogá iego. *PowodPr* 9; ták wielká część íwiátá Y morzá, y roznych ziem obiechałem w koło, Ktorych oczy me iáko żywo nie widziály, Y w żadney z nich nogá ma nigdy nie postałá. *CiekPotr* 66.

»noga (jest) prędká« [*w tym: ku czemu* (6), *na co* (1), *cum inf* (1)] = *velox pes Vulg, PolAnt; pes facilis Vulg* [*szyk zmienny*] (9): *WróbŻolt* 13/3; K wylewányu krwy nyewinney fá prędkye ich nogi/ Závždy fie w morderftwy kocha ten ták národ írogi. *LubPs* D2; *Leop Prov* 6/18, *Eccli* 21/25, *Rom*

3/15; *BibRadz Rom* 3/16; iáko fą oni popędliwi zá nieiákim fátánńkim podufzczeniem/ ku tákiemu wczynkowi złemu: przeto mowił/ Prędkie fą ich nogi. *KuczKat* 325, 325; *WujNT Rom* 3/15.

»noga [czyja] (przy)chodzi, podepce, stąpi« = *calcat pes Vulg; invadit pes PolAnt* [szyk zmienny] (4:1:1): *Leop Deut* 11/24; gdziekolwiek nogą twoiego koniá podepce/ tho twoie będzie *BielKron* 254v; [aby] też nogą nie chodziłá fądby miáło przyść pogorzenie twoie. *RejAp* 168v; *BudBib Ps* 35/11[12]; fucha drógá byłá/ Po któręy nogá Oycowfka chodziłá. *ZawJeft* 19; *GrabowSet* Bv.

»stanęły, stały nogi« = *steterunt pedes Vulg* (2:1): *Leop Ps* 131/7; *WujNT* 8; S. Hieronym^m vpomina Dezyderyufzá áby przyzedł ná mieycá święte pokłonic fę wedle Pfálmu/ tám gdzie ftanéły nogi Páńfkie *SkarKaz* 41b.

»nie może się stawić noga« (1): że fie nie może ftawić nogá [*non potest stare pes*] wáflá przed obliczym nálfym. *Leop 1.Mach* 10/72.

»nie uszła, nie ujdzie (ani) noga« (1:1): Wielki lud mię był oblęgl: ále profząc bogá/ Nie wízlá ich áni nogá. Zewfząd mię byli práwie/ zewfząd obęgnáli/ Bóg mi zdarzył/ że przegráli. *KochPs* 177; *GrochKal* 28.

Zwroty: »obrocić nogi« [*w tym: dokąd* (2), *ku czemu* (2)] = *convertere pedes Vulg* (4): Rozwážálem fobie wlfytek ftan żywotá moiego nie infle⁸⁰ fobie potrzebnieyfłfego nienayduię iedno obrocić nogi fwoie ná drogę fłuffnoći *RejPs* 179v, 88v; *LubPs* bbv; *Leop Ps* 118/59.

»odwrocić nogę« [*w tym: od czego* (1)] (3): *RejPos* [226]v; Ale gdi od złęgo odwroćifz nogę fwoię *RejZwierc* 5v; *GrabowSet* O2.

»[gdzie] nogi postawić« (1): Iż do domu Páńfkiego s tą ochotą idż miano/ Abychmy tám przyzedfzy imię ięgo chwalili/ W fortkách Ierolimfkich nogi fwe poftáwili *LubPs* cc3.

Wyrażenie: »noga pyszna« (1): Niech nieprzychodzi ku mnie nogá pyfzná [*Ne invadat me pes superbiae*]/ á ręká niezbożnych niech mię nie ruřza. *BudBib Ps* 35/11[12].

Szereg: »noga, (i) ręka« (2): Tákieř ręce y nogi iáką rofkořz máią/ Kiedy fie więc wdzyęcznego czego dotykái. *RejWiz* 21; *BudBib Ps* 35/11[12].

b *W opisie gwiazdozbiorów noszących nazwy istot żywych* (25) : POd nogámi oglądáfz Bootá iáfnęgo Pánnę/ która kłos trzyma zbożá doftáłego. *KochPhaen* 4; V Nóg Woźniczych wyřrzyřz pokłęklęgo woła *KochPhaen* 7, 3, 8, 10, 11, 13 (11).

Wyrażenia: »lewa noga« (3): BO y Eridanowá wodá tu wnieřioná: A ciągnie fye od lewéy nogi Orioná. *KochPhaen* 14, 18, 21.

»pořlednie, zadnie nogi« (1:1): Styr tám ięft opuřczony/ gdzie pořlednie nogi Chártá wprzód idácego trzymáią fye drogi. *KochPhaen* 14, 6.

»prawa noga« (4): Strzelcá chróniąc fye Perfeus/ odbięgl prawéy nogi *KochPhaen* 23, 3, 7, 21.

»prędkie nogi« (1): TAMże fą prędkie nogi Skopu rogátęgo/ Który řcięfzkámi bieżąc kołá nawiętfzęgo *KochPhaen* 9.

»przednie nogi« (2): A przednie nogi z morzá řwętny [!] pies podawa. *KochPhaen* 21, 16.

Szeregi: »i nogi i głowa« (1): Kiedy zářię wilgotny Wodnik z morzá wftáie: Równy z nim Kón/ y nogi/ y głowę podáie. *KochPhaen* 23.

»ramiona i nogi« (1): Táką [*Andromeda*] ma świećną głowę: ták znaczne rámoná/ Y nogi/ lámá iálnym płáfczem ogárnioná. *KochPhaen* 8.

c) W antropomorfizowanym opisie gry w szachy (3) :

Zwroty:»nogi nagotować« (1): Káždy z nich dobrze nogi nágotował/ Kogoli drożey Krol będzie ízácował. *KochSz* B2v.

»skrzydła [komu] pod nogi przydać« (1): Lecz iedná przedlie ochotnieyíza byłá/ Dáleko ná zad drugie zoftáwiłá. Wykrzyka lećąc/ íkrydłá iey pod nogi Sławá przydáłá/ y zakład ták drogi. *KochSz* C.

»nie zawadzić nogi« (1): A przez drugiego íkakác íe nie godzi. Chybá iezdnemu: bo ten íwiádom drogi/ By teź nacieńney/ nie závádzi nogi. *KochSz* A3.

2. Podstawa przedmiotu; część sprzętu stanowiąca jego podporę, najczęściej w formie słupka; pes Murm, HistAl, Vulg; clinopus, fulcrum, fulmentum, hamaxopodes, pes mensae, trapezophorum Cn (21) : *Murm* 139; *HistAl* A2v; *Leop Ex* 25/26; *BielKron* 33 [2 r.]; *Chytrapus*, *Gárniec* o trzech nogách. *Mącz* 52c; *Monopodium*, *Stól* o yedney nodze álbo krokwie. *Mącz* 230c, 294c, 465b, c; *Chytra* – *Gárniec* otrzech nogach, kozłek. *Drifus*. *Calep* 192a; *Tripes* – O trzech nogach. *Calep* 1087a, 1087b.

W porównaniu (2): *Strzelbá* byłá żelázna/ ná nogách by kozy *BielSat* D3v [*idem*] *BielRozm* 29.

Zwrot: »nogami wzgorę przewrócić« (1): á kiedy chróft w Vpuście zgnije/ woda wielka przyydzie/ iácno Vpuft nogami wzgorę przewróci. *Strum* M4.

Wyrażenia: »noga mdła« (2): Zátym krol kazał vkopác głęboki doł/ á nád dołem kazał ítolec poftáwić ná czterzech nogách bárzo mdłych. *HistRzym* 94, 94v.

»noga słupu, słupia« (1:1): *Basis* [...] *Nogá* álbo fundáment grunt słupu który ná ziemi ítoyi. *Mącz* 60d, 408b.

»noga stołowa« (1): *Gwálwagnus* *Kfiązę* *Mediolánfkie*. TEn gdy był w poimániu niepoczíwie chowan/ Ták v nog v ítołowych ínadź był ze pfy rownan. *PaprPan* Gg4v.

3. Szczudła (1) :

Wyrażenie: »nogi drewniane« (1): *Gralla*, *Pálcát* álbo drązek którym íe ydác podpieráyá/ teź o którym przes płoty álbo rowy skaczá. *Proprie* tamen, *Stolce* álbo nogi drewniáne ná których dzieci á zwłáfczázá chłópietá zwikli chodzić. *Mącz* 148b.

4. Część łóżka albo grobu, gdzie spoczywają nogi człowieka (4) :

Wyrażenie przyimkowe: »w nogach« (4):

~ *Zwroty:* »położyć w nogach« (1): położono ich wízyftkich piáci rzędem w wyniofło ozdobyńch *Złotogłowem* przykrytych grobach/ w nogach grobu *Oycowfkiego* ná *Cmintarzu* *StryjKron* 777.

»w nogach siedzieć« (1): bo íam *Skotnicki* żáłuiąc w rzeczy przygody oney/ płákał w nogách v *Pukarzowfkiego* íiedząc *WerGość* 251.

Szereg: »w głowach i w nogach« (2): Na obiczie wglowach, i w nogach [*łóża*] stuk 2. *WyprKr* 99v, 100. ~

5. Stopa wierszowa (3) : *Hexameter*, *hexametri versus sex pedum*, *Wierfz* o fześcy nogách. *Mącz* 155d.

Wyrażenie: »noga wierszowa« (1): Pentemimeris, Latine semiquinaria. Caesura in versibus quoties post octo tempora syllaba relinquitur partem orationis terminans, Gdy po dwu nog ách [!] wierżowych yedná fyllábá zoftáye. *Mącz* 290a.

Szereg: »nogi to jest pewne sposoby« (1): Pes item est metrica constructio syllabarum. Hinc dicitur pedestris oratio, Mowa która nogi/ to yeft pewne łpołoby w łobie ma/ to yeft wierże. *Mącz* 294a.

6. Zestawienia w funkcji nazw botanicznych (26) :

»gęsia noga« = *Chenopodium rubrum* L. (*Rost: gęsie nóżki*) (1): Chenopus – Gęsią noga. *Calep* 188b.

»kania noga« = *Plantago coronopus* L. (*Rost*); *pes milvi* *Mącz* (3): Pes milui. Kania noga. Gaierfuß. *FalZioł* I 112d, +4c; *Mącz* 293d.

»kurza noga« = *Potentilla erecta* (L.) *Hampe*; *pięciornik kurze ziele, bylina z rodziny różowatych* (*Rosaceae*); *używana w lecznictwie ludowym; portulaca Mymer*¹, *Calep, Cn; peplion* *Mącz, Cn; andrachne* *Calep, Cn; coronopus, pes gallinaceus, poliamentum, portula* *Mącz* (22): *Mymer*¹ 18v; Albo wezmi białek iaieczny/ mleka niewiećiego z łyzke, łoku z kurzey nogi ziele, Ty włzytki rzeczy zmiełzawłzy *FalZioł* V 28v, I 92a; *Mącz* 66b, 290b, 293d, 309a, 314a, 368c; ziele Kurzą nogę wárzyć w wodzie *SienLek* 143, 8v, 29v, 78v, 94, 117 (9); *Calep* 69a, 774a, 824b.

~ *Szereg:* »portulaka to jest kurza noga« (1): Czemu portulaca, to ieft, kurza noga zdrowa ieft na zęby. *GlabGad* I4. ~

»wronia noga« = *Coronopus* (*Rost* *Sł: wronóg*) (1): Coronopus – Wronią noga. *Calep* 262b; [*UrzędowHerb* 165].

7. Zestawienie w funkcji n-loc »Kurza Noga« = Kurza Stopa, pawilon mieszkalny na Wawelu (6) : á což tám nowego/ Zgorzáłá Kurza nogá/ z opátrzenia złego. *RejFig* Bb4, Bb4 [2 r.]; *BielKron* 400, 400v; [*Króla*] Pan Bóg [...] z Wilná do Kráková [...] przeniešie: á I.K.M. w Krákanie ná Kurzýy nodze/ gdzie łye oycowie náłzy Przodkom iego kłániáli/ połádzi *OrzQuin* Lv.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (6) :* Bo gdy piłzełz/ nogi/ niewymáwiáłz gi iako j *MurzOrt* Bv, Bv; Bipes, Który má dwie nodze. *Mącz* 25b, 293d; *Pedes – Nogi. Calep* [767]b, 131b.

Synonimy: 1. *peda*; 6. »kurza noga«: *portulaka, przerwipęp, szczyr, tłustosz; »wronia noga«: kłóśniczka.*

Cf **BIAŁONOZI, [BOSONOZI], BYSTRONOZI, [CHROMONOZI], CIENKONOZI, CZERWONOZI, [CZTERZONOZI], 1. CZWORNONOZI, 2. [CZWORNONOZI], CZWORNONOZI, CZWORONOZI, DŁONIATONOZI, DŁUGONOZI, [DWOJONOZI], DWONOZI, [DWUNOŻNY], GŁADKONOZI, JEDNONONOZI, JEDNONONOZI, [KŁAPONOZI], KOSMONOZI, KOSONOZI, KOZIONOZI, KOZŁONOZI, [KRZYWONOZI], KRZYWONOZI, KURZONOZI, [LASKONOZI], LEKKONOZI, ŁAMINOZI, ŁOPATONOZI, MAŁONOZI, MATONOZI, MIEDZYNOŻNY, MIĘKKONOZI, OGNIONOZI, OŚMIONONOZI, OŚMIONONOZI, PIERZONOZI, PIORONOZI, PŁĄTONOZI, PŁASKONOZI, POWSINOZI, PRĘDKONOZI, PRZECIWNONOZI, ROGONOZI, RYCHŁONOZI, SKRZYDŁONOZI, STAWINOZI, STONOZI, STONOZOWIEC, SZEROKONOZI, SZEROKONOZI, TRYNOZI, [TRZONOZI], TRZYNOZI, TRZYNOZI,**

**WIATRONOGI, WIELGONOG, WIELONOG, WIELONOGI, ZŁOTONOGI,
ŻARTKONOGI**

MF